

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE

KÉZIRATKÉNT KIADJA AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
MÓDSZERTANI OSZTÁLYA

4. ÉVFOLYAM

1958. 10. SZÁM

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE

Kiadja
az Országos Széchényi Könyvtár
Módszertani Osztálya

4.évf.

10.sz.

A szovjet könyvtári osztályozásról szóló vita legfontosabb anyagát folyamatosan közöljük magyar nyelven. A Könyvtári Tájékoztatóban, ill. a Könyvtári Figyelőben eddig a következő cikkek jelentek meg erről a témáról:

Teszlenko, O. P.: A szovjet könyvtári osztályozás tervezete. /Alapelvek és főbb osztályok/ = Könyvtári Tájékoztató, 1955. 1.sz. 1-34.lap.

Teszlenko, O. P.: A szovjet könyvtártudomány legfontosabb feladata. = Könyvtári Tájékoztató, 1956. 8.sz. 1-14.lap.

Kameneckaja, K. R.: A könyvtári osztályozás vitás kérdései. = Könyvtári Tájékoztató, 1957. 1.sz. 1-16.lap.

Teszlenko, O. P.: A "Politika" szak a szovjet könyvtári osztályozásban. = Könyvtári Tájékoztató, 1957. 2.sz. 1-17.lap.

Kedrov, B. M.:

A KÖNYVTÁRI OSZTÁLYOZÁS KÉRDÉSÉHEZ

A Szovetszkaja Bibliografija hasábjain a könyvtári osztályozás kérdéseiről kialakult vita mind gyakorlati, mind elméleti és elvi szempontból igen érdekes. Jelen esetben arról van szó, hogy a marxizmus-leninizmus általános tételeit erre a konkrét területre alkalmazzuk és megteremtjük azoknak az ismereteknek marxista osztályozását, amelyeket az emberiség a rendkívül sokoldalú könyv-

anyagban felhalmozott. A magam részéről a vitában érintett néhány kérdéshez szeretnék hozzászólni, mert foglalkoztam a tudományok osztályozásának általános kérdésével. Minthogy azonban nem vagyok könyvtári szakember, e területen nem vagyok illetékes. Kérem, tekintsek megjegyzéseimet szigorúan személyes természetűeknek, amelyek nem tartanak igényt arra, hogy végleges megoldást adjanak.

I. ELVI ALAPVETÉS

Ugy tűnik nekem, hogy a vita résztvevői közül senki sem vonja kétségbe azt, hogy osztályozásunk csak teljesen biztos elvi alapokra épülhet. Nem szabad a kérdést úgy egyszerűsíteni, hogy csak éppen használhatóvá alakítsuk a rendszert. A használhatóság szempontja természetesen nélkülözhetetlen, de ez nem lehet elv és nem helyettesítheti azt az elméleti alapvetést, ami a könyvtári osztályozás kiindulópontja kell legyen. Az osztályozásnak mindenekelőtt helytálló elvi szempontokból kell kiindulnia és akkor használható is lesz, sőt nemcsak használható, hanem a leghasználhatóbb az összes lehetséges osztályozások közül. Hevenyészett, kellőképpen át nem gondolt alapvetés mellett a rendszer használhatósága is csak esetleges, viszonylagos: egyes esetekben használható lesz ugyan, de másokban használhatatlan és így, vagy úgy, de meg fogja nehezíteni a könyvtárosok munkáját. A szűk prakticitást alá kell rendelni az elméleti szempontoknak.

A fentiek természetesen azokra a sajátos nehézségekre is vonatkoznak, amelyek az általános osztályozás egyes részleteinek kidolgozásakor merülnek fel. Ugy vélem, ezek megoldásánál nem kívánatos szubjektív meggondolásokra támaszkodni, hanem a nehézségek átbridálásánál minden eszközt meg kell ragadni, hogy a könyvek egy bizonyos csoportját a szakrendszer egy bizonyos csoportjával hozzuk kapcsolatba, ami a könyvtáros számára is megnyugtató. Ha viszont megvannak az elfogadott alapelvek, akkor a részletkérdések megoldásánál is ezekből kell következetesen kiindulnunk.

Az egész emberi tudásanyagot egybefoglaló tudományos osztályozás alapjául néhány olyan egymással összefüggő elv szolgál, amelyet a könyvtári osztályozás kidolgozásánál is szem előtt kell tartanunk. Az első ilyen elv az a követelés, hogy az osztályozás legyen össz-

hangban az ismeretek, az eszmék osztályozásával, legyen logikus kapcsolatban magukkal a tárgyakkal, a dolgokkal. Az ismeretek, és következésképpen a könyvek logikus elrendezése tükrözze azt a logikus kapcsolatot, ami a külvilág jelenségeinél objektíven is fennáll. Ez az objektivitás elve. Megbízható kritériumként szolgálhat bármely kérdés megoldásánál, megvéd attól, hogy szubjektívizmus és innen az önkényesség, mesterkéltség, az áltudomány területére tévedjünk.

Fontossági sorrendben a másik ilyen elv a történetiség elve, amely az osztályozandó anyag egymásutánját dönti el: éppugy, mint a dolgok és jelenségek fejlődési folyamatában átmenet volt és van az alsóbb kategóriából a felsőbbe, az egyszerűből a bonyolultba; az osztályozásnak is ezt kell tükröznie, az anyagot ilyen sorrendbe kell sorolnia. Eltekintve a véletlen és esetleges jelenségektől, a történelmi fejlődés eredményét arányosan felépített logikus formában kell bemutatnia. Itt konkretizálódik a marxizmus-leninizmus ismert tétele a történetiség és következetesség /logikusság/ egységéről és közöttük levő kapcsolatáról.

E két elv a dialektikus felfogásmód /a történetiség elve/ és a materialista magyarázat /az objektivitás elve/ egymással való szoros összefüggésükben a tudományok osztályozásának, az emberi ismeretek és egyuttal a könyvek osztályozásának alapjait is alkotják.

Mindez azonban nem meríti ki az osztályozás általános alapelveit, a fenti tételekből kiindulva figyelembe kell venni a velük kapcsolatban álló többi elveket is. Ilyen például az anyag elrendezésének elve az általánostól az egyes, az elvonttól a konkrét felé. Az elsőt Comte, a másikat Spencer tette a tudományok osztályozásának alapjává. Csakhogy mindkét rendszerben ezek az elvek lettek az alapvető, a főelvek s így nem vezethettek a kérdés megoldásához a rendszert egyoldalúvá tették. Pedig, ha a történetiség /vagy a fejlődés/ szemzőgéből nézzük, akkor ez a két elv /az általánostól az egyes felé, az elvonttól a konkrét felé/ feltételezi a történetiséget és lehetőséget ad a történetiség elvének elmélyítésére és konkretizálására. És valóban a Comte-féle osztályozási sor mozgása az általánostól az egyes felé, alapjában véve a fejlődés elvét feltételezi fel, azét a fejlődését, amely az alsóbból a felsőbb felé, az egyszerűtől a bonyolultafelé halad.

Az általánosból a kevésbé általánosba /vagy az általánosból az egyesbe/ való átmenet elve lehetővé teszi a vizsgálódás és egyúttal az anyag elrendezés egymásutánjának meghatározását, ami minden fejlődés legáltalánosabb törvényeitől /vagyis a marxista dialektikától/ - és ami sajátosabb - olyan törvényektől függ, amelyeket egyes konkrét természeti és társadalmi tudományok tanulmányoznak. Következésképpen magának a fejlődési folyamatnak az elemzéséből, - amelyből kiindulva, mint annak tükrözését építjük fel a tudományok osztályozását - , kiválnak majd az egyes területek, annak megfelelően, mily. fokban általánosak fejlődésük törvényei. Nyilvánvaló tehát, hogy a jelen esetben a tudományok kapcsolatát az alacsonyabb és magasabb, vagy az elvontabb és konkrétabb kategóriái nem fejezhetik ki. Ezt a kérdést az általános /minden mozgás legáltalánosabb törvényei, melyek a marxista dialektika tárgyát képezik/ és az egyes /az anyagmozgás konkrét formái, amelyek az egyes társadalmi és természeti tudományok tárgyát alkotják/ összefüggésének szempontjából kell vizsgálni.

Az absztraktabból a kevésbé absztrakt felé /az absztraktból a konkrét felé/ való átmenet elve éppugy mint az általánosból az egyes felé való átmenet elve meghatározott oldalát vagy mozzanatát alkotja a történetiség /vagy fejlődés/ elvének. A fejlődés folyamatában a kiindulópont a legabsztraktabb és egyúttal a legkevésbé meghatározott. A kifejlett, a bonyolultabb, egyúttal a konkrétabb is a leginkább meghatározott a szóbanforgó dolog vagy jelenség fejlődésében. Ez az emberi szellem fejlődésére is vonatkozik, amely, mint-hogy a külső világ /a természet és a társadalom/ fejlődését tükrözi, maga is nemcsak hogy a konkrétból, az adottból az absztrakt felé, hanem az absztrakttól a konkrét felé is halad. Különbsésképp ilyen szemléletmód teszi lehetővé a matematika helyének meghatározását és elhelyezését a mechanika, csillagászat és fizika előtt, tekintet nélkül arra, hogy ez utóbbiak az anyag mozgásának különös formáit tanulmányozzák, következetesen haladva egyikből a másikba /az alsóbbtól a felsőbb felé/, a matematika viszont a dolgoknak és folyamatoknak meghatározott /mennyiségi/ előlával foglalkozik és nem közvetlenül az anyagi tárgyakkal, hanem fogalmakkal /számokkal, értékek-

kel, függvényekkel stb./ operál.

Még egy lényeges elvre szeretném a figyelmet felhívni. Mint ismeretes, a dolog, vagy a dolgok komplexumának fejlődése során mindenegyed adott pillanatban bizonyos rendszer képződik, vagyis kölcsönkapcsolat, ami kölcsönös viszonyukat kifejezi. Éppen ezért a történetiség elve abban a szellemben konkretizálódhatik, hogy nemcsak a fejlődési folyamatot magát szemléli, hanem a meghatározott szakaszban elért eredményét is. És minthogy az ilyen elemzés alapjául a dolgok kölcsönkapcsolata, illetőleg belső szerkezetük, strukturájuk szolgál, az ennek megfelelő eljárásmodot strukturálisnak nevezhetjük megkülönböztetésül a genetikustól, amely a dolgok keletkezését, eredetét /genezisést/ kutatja. Így tehát meg kell különböztetnünk az ismeretek és tudományok osztályozásának két derivált elvét, amelyek a történetiség elvének általános két különböző mozzanatát jelentik: a genetikus elemzés és a strukturális elemzés elvét. E két elvnek és kölcsönhatásaiknak szem előtt tartása módot ad arra, hogy a természettudományok közül külön lehessen választani olyanokat, mint a földrajz, amely a föld jelenlegi felazínét tárgyalja és másrészt olyanokat, mint a történeti földtan, amely a földkéreg fejlődését tanulmányozza. Kiváltképp fontos e két elv szem előtt tartása a társadalomtudományokban, amelyek történeti jellegűek, /a marxizmus megalapítói gyakran csak történetnek nevezik/, de egyúttal feloszlanak magára a történelemre, amely az emberi társadalom fejlődését tárgyalja vagy az egész világon, vagy a földrőmb meghatározott területein, továbbá olyan tudományokra, amelyek a társadalom egyes szerkezeti elemeit /például az alapot és a felépítményt/ tárgyalják, vagyis amelyek nem teljes egészében vizsgálják a társadalmat, hanem egyes alkotó elemeit tanulmányozzák történeti fejlődésükben, múltbeli és jelen formájukban.

Itt érintünk el a történetiség általános elvének még részletesebb bontásához, mivel felvetődik egy dolog /rendszer, komplexum vagy közösség/ egészének fejlődésvizsgálata és egyes elemeinek, oldalainak vagy részeinek az egyes, a közösséget alkotó egyedekig terjedő fejlődéselemzése.

Ebben a vonatkozásban a fentemlített strukturális elvnek van

rendkívül lényegbevágó jelentősége, mivel lehetővé teszi, hogy meghatározzuk a különböző fennálló rendszerek vagy dolgok közötti kölcsönkapcsolatokat: így például azokat, amelyek a természetet és annak törvényeit tanulmányozó tudományterület /a természettudomány/ és a társadalmat és annak törvényeit tárgyaló tudományterület /a társadalomtudomány/ között fennáll és a között a sajátos terület között, amelynek célja a technika tanulmányozása; a technika pedig /legtágabb értelemben véve nemcsak az ipari technikát, hanem az agronómiát, az orvostudományt, stb. is felöleli/ a természet törvényeinek alkalmazása az emberi társadalom szükségleteinek kielégítése végett. Ennek következtében a technika szerkezetileg a két terület határán áll, a természet /amelynek törvényeit felhasználja/ és a társadalom között /amelynek érdekében a gyakorlatban érvényesíti a törvényeket/.

Ezeket az elveket követve minden részletében ki lehet dolgozni az ismeretek tudományos osztályozását, amely szigorúan objektív alapon áll és hiven tükrözi a természet és társadalom fejlődésfolyamatában fellépő reális kapcsolatokat és egymásbafonódásokat. Ez az osztályozás - a szükségletnek megfelelően - rendkívül bontott lesz, benne az egymást végtelen sokszor keresztező kapcsolatokkal és viszonyokkal, ami a dolgok és jelenségek a valóságban is meglévő bonyolultságát, sokoldalúságát fogja kifejezni. Ahhoz viszont, hogy egy ilyen osztályozást és annak elveit a könyvtári osztályozás megszerkesztésénél fel lehessen használni, - ami bennünket a jelen esetben érdekel, - a következőket kell figyelembe venni: a könyvtári osztályozáshoz szigorú lineáris rendszerre van szükség minden alosztás terén is; a tudományok és ismeretek tényleges kereszteződése és egymásbafonódása ebben az osztályozásban csak utalók formájában szerepelhet.

Ebből következik annak a szükségszerűsége, hogy további szabályokat dolgozzunk ki az elágazó osztályozásból a lineárisba való átmenetre azért, hogy valójában, a gyakorlatban is alkalmazhassuk a tudományos osztályozásnak fentebb a marxizmus-leninizmus szemszögéből vizsgált alapelveit. Maga a vita is e körül a kérdés körül léngolt fel. Fontossága abban áll, hogy azt a kérdést vitatjuk, miként lehet az elveket és megvalósításukat egy olyan lényeges és nemzeti

fontosságú ügyben mint a könyvtári munka rendszere összeegyeztetni, vagyis hogyan lehet az elméletet a gyakorlattal, az éllettel összekapcsolni. Ha úgy látszik, hogy az elveket nem lehet valóra váltani, akkor ez azt jelenti, hogy valami nincs rendben. Ha arra az álláspontra helyezkednénk, hogy az elvek helyesek ugyan, de ez esetben nincs szükség rájuk és hogy a használhatóság szempontjából kiindulva egy tőlük teljesen eltérő könyvosztályozást kell alapul venni, akkor elszakítanók az elméletet a gyakorlattól: vagyis volna elmélet magában és - gyakorlat magában. Ennek következtében a vita, amely arról folyik, miként kell megszerkeszteni a könyvtári /lineáris/ osztályozást a marxista dialektika általános elvei és általában a marxizmus tanai alapján, végeredményben arról a fontos kérdéstről folyik, amit az elmélet és a gyakorlat egységének kérdése társadalmunk életének egy adott területén jelent.

II. A KITÜZÖTT CÉL ÉS A MEGVALÓSÍTÁS SORÁN FELMERÜLŐ NEHÉZSÉGEK

a/ Az osztályozási sor fő elemei

Mielőtt a tudományos könyvosztályozás kidolgozása során a könyvtárosok előtt felmerült nehézségeket részletesebben megvizsgálunk, állapítsuk meg az általános osztályozási sor fő elemeit. Elsősorban ezeknek egymásutánját kell meghatároznunk. A rövidség kedvéért a továbbiakban ezeket az elemeket kezdőbetűjűkkel fogjuk jelölni. Véleményünk szerint ezek az elemek a következők: m a r - x i z m u s /M/, dialektikus materializmus vagy materialista d i a l e k t i k a /D/ - mint a marxizmus egyik filozófiai alkotóeleme, t á r s a d á l o m t u d o m á n y o k /O/^{*}, t e r - m é s z e t t u d o m á n y o k /E/^{**}, a t á g é r t e l e m b e n v e t t t e c h n i k a , technikai ismeretek /T/.

b/ Az osztályozási sor első tagja

Ha csak a három utolsó /O, E, T/ elemet vesszük figyelembe, akkor a fent meg tárgyalt elvek alapján könnyű a sort felállítani.

* Obszcésztvennőe nauki.

** Esztesztvennőe nauki.

A sor ez lesz:

E — T — O

Ez megfelel a külvilág fejlődése történetiségének: először a természet, aztán annak fejlődési eredményeként az ember /a társadalom és a gondolkodás/ megjelenése. A technika pedig jelleghőnél fogva, mivel összekapcsolja a természetet és a társadalmat, a középső helyen áll, egyrészt érintkezik a természettudományokkal, másrészt a társadalomtudományokkal.

Az egész kérdés, az egész nehézség tehát abban rejlik, mivel kezdjük az osztályozási sort. A vita résztvevőinek túlnyomó többsége teljesen helyesen úgy véli, hogy a sort nem lehet a természettudományokkal kezdeni, mert mielőtt a rész tudományokat besoroljuk, helyet kell adnunk a mindenféle fejlődés, mozgás legáltalánosabb törvényeit tárgyaló tudománynak, vagyis a dialektikának, a dialektikus materializmusnak. Ez esetben a fenti sor következőképpen alakul:

D — E — T — O

Ez az osztályozási sor teljes mértékben megfelel a fent említett elveknek. De itt merül fel a fő nehézség: hol helyezzük el az egész marxizmust az osztályozási sorban? Természetesen az a kívánság, hogy az élre állítsuk, vagyis, hogy az osztályozási sort a marxista tanítással kezdjük. Igen nagy ennek a tanításnak a fontossága, nem csak a mi országunkban van fölényben, hanem az egész szocialista táborban is irányítja a szocialista országok elméleti és gyakorlati /állami és párt-/ tevékenységét. Ha a marxizmust a könyvtári osztályozás élére állítjuk, ezzel csak ezt a körülményt hangsúlyozzuk szemléltető, - hogy ne mondjuk - kézzelfogható módon. Eredményképpen a következő végleges osztályozási sor alakul ki:

M[D] — E — T — O

/Szögletes zárójelbe tesszük azt, ami, mint alkotórész beletartozik az egész tanításba./ Rá kell mutatnunk ennek a megoldásnak a jelentőségére: itt, nyomban, teljes határozottsággal kidomborodik ennek az osztályozásnak az elvi jelentősége, amely a marxista tanításnak mind a tudományban, mind a gyakorlati tevékenység terén való vezető szerepét ismeri el, és ebben különbözik a régi osztályozásoktól, amelyek ezt a körülményt figyelmen kívül hagyták és amelyek, egy látózik, a

modern kapitalista országokban továbbra is hivatalosan elismertek maradnak. Mégis a fenti jelentősége ellenére van ennek a megoldásnak egy gyenge pontja: a marxizmus-leninizmus mindenekelőtt a társadalom fejlődéstörvényeiről, a proletáriátus diktatúrájáról és a kommunizmus győzelméről szóló tudomány. Ha az osztályozási sor élére állítjuk, elkerülhetetlenül elszakítjuk a társadalomtudomány többi részétől, mert nem azokkal, hanem a természettudományokkal kapcsoljuk egybe. Ezekkel is van természetesen kapcsolata, de koránt sem oly közeli, mint a társadalmi tudományokkal. Elegendő rámutatni arra, hogy a marxizmus két alkotórésze /a politikai gazdaságtan és a szocializmus/ teljes egészükben a társadalomtudományokhoz tartoznak, és a harmadik alkotórészből a két előbbivel egyenes kapcsolatban van a történeti materializmus és csak a dialektikus materializmus érinti - nemcsak a társadalmat, hanem a természetet is - mivel mind a természetben, mind a társadalomban, mind pedig a gondolkozásban érvényesülő általános törvényeket tanulmányozza.

Bármilyen dicséretes indokok vezették is azokat az elvtársakat, akik azt javasolták, hogy a marxizmust az osztályozási sor élére állítsuk, nem hagyhatják figyelmen kívül azt a tényt, hogy a marxizmussal együtt az élre kell állítanunk egyúttal az egész politikai gazdaságtant, az egész tudományos filozófiát és a tudományos szocializmusról szóló tanítást. És mivel az elméletet nem szakíthatjuk el a gyakorlattól, nem elégedhetünk meg a szocializmusra vonatkozó elméleti rész élreállításával, hanem vele együtt a sor élére kell állítanunk azt az óriási anyagot, amely országunkban és a szocialista tábor országaiban a szocializmus felépítéséért folyó gyakorlati harcra kapcsolatos, valamint a kapitalista országokban a szocializmusért folyó harc anyagát is. Ez azonban nagy részét teszi ki annak, amit társadalomtudományoknak nevezünk. És mivel a marxista kritikát nem szakíthatjuk el a bírált elméletektől, nézetektől, pártoktól stb., az élre állítandó társadalomtudományok száma egyre nő.

Ilyen körülmények között felmerül az a komoly veszély, hogy a társadalomtudományokat két részre szakítjuk: az egyik az osztályozási sor legelején, a másik a legvégén lesz. Ez pedig semmiféle

szempontból nem helyeselhető, sem gyakorlati, sem elvi, elméleti szempontból. Következésképp, ha logikusan végiggondoljuk, a vizsgált megoldás elkerülhetetlenül valamennyi társadalomtudománynak az osztályozási sor élére való állítását hozza magával és a marxizmus után a következő sorrendet eredményezi:

$$M[D] - O - E - T$$

Viszont ez a megoldás először is megbontja a történetiség elvét, másodsor a technikai tudományokat nem természetesen helyükre, a természettudományok és a társadalmi tudományok közé sorolja, hanem a sor végére és csak a természettudományokkal kapcsolja össze. Ily módon olyan fontos összefüggések bomlanak fel, amelyek a dolgok valódi viszonyait tükrözik. Igaz ugyan, hogy a technikát kissé előbbre is helyezhetjük a társadalomtudományok és a természettudományok közé:

$$M[D] - O - T - E,$$

de ez esetben az az értelmetlenség következne be, hogy előbbre kerül valamely törvény alkalmazása és csak aztán az, amit alkalmaznak /természeti törvények/. Ez logikai szempontból megengedhetetlen, annál is inkább, mivel az osztályozási sor három elemének viszonyában /O, T, E/ a sorrend homlokegyenest fordított volna, mint amilyenek a történetiség elve alapján lennie kellene.

Egy vonatkozásban mindkét utóbbi osztályozási sornak, amelyben a marxizmus után következnek a társadalomtudományok, megvan az a létségtelen előnye, hogy nem szakítja el a marxizmust azoktól a tudomány- és ismeretesoportoktól, amelyekkel lényege szerint kapcsolatban áll. Ennek ellenére sem fogadhatjuk el ezt a megoldást, mert ellentétben áll a történetiség elvével.

Ha viszont kiindulásnak a D — E — T — O sémát fogadjuk el és a marxizmust közvetlenül a társadalmi tudományok elé állítjuk —

$$[D] - E - T - M - O,$$

akkor a marxizmustól szakítottuk el egyik alkotórészét és a dialektikus materializmus nemcsak az egész marxista tanítástól szakad el, hanem egész tulajdonképpeni alkalmazásától a társadalmi jelenségek magyarázatánál, vagyis a történeti materializmustól is. Filozófiai

munkánkban egy időben a történeti materializmust közismerten a dialektikustól elszakítva vizsgáltuk. E hiba felszámolása következtében szükségessé vált, hogy közelebb hozzuk a marxista filozófia e két részét. Mi okból törvényesítenénk ezt a különállást a könyvtári munkánál?

Persze helyet adhatnánk az egész marxizmusnak a dialektikus materializmussal együtt, nem a sor elején, hanem a társadalomtudományok előtt:

E — T — M[D] — O ,

ez esetben azonban nem domborodnék ki a marxista tanítás vezető szerepe, és az osztályozási sor élén nem a mindenféle fejlődés legáltalánosabb törvényeit tárgyaló tudomány állana. Együttal a tudományos osztályozás egyik elvét sértenők meg: első helyen rész tudományok /E, T/ állanának, majd a logikus felépítésnek fittyet hányva, a legáltalánosabb fejlődéstörvényekről szóló tudomány következnek és aztán ismét rész tudományok /O/ szerepelnének.

Tehát különböző módon csoportosítva az öt elemet, egy esetben sem kapunk kielégítő megoldást: a bármely esetben elérhető eredmény ára egyik vagy másik általános osztályozási elv megsértése, mégpedig lényeges vonatkozásban. Mégis kívánatos volna a kitűzött cél elérése: az osztályozási sort a marxizmussal kell megnyitni. Meg kell találni a célhoz vezető helyes utat. Evégből mindenekelőtt meg kell vizsgálnunk, helyesek-e, kielégítőek-e a jelenlegi elfogadott rendszerekben és könyvtári osztályozásokban elfogadott főosztályok.

c/ A főosztályok

A főosztályok között gyakran szerepelnek fok, vagy fokozati sorrend szempontjából különböző tagok. Ide tartoznak például - a társadalomtudományokkal mint egészszel együtt - egyes természettudományi ágazatok /fiziko-matematikai tudományok, ahova gyakran a kémiaiakat is sorolják, a földtan-földrajzi, biológiai, valamint a technikai tudományok/. Pedig a főosztályoknak az egész ismeretkör három nagy tudománycsoportjára való bontását kellene tükrözniük: olyanokra, amelyek a természetet tárgyalják /természettudományok/, olyanokra, amelyek a társadalmat elemzik /társadalomtudományok/ és

olyanokra, amelyek a gondolkozást tanulmányozzák /filozófiai tudományok, s közöttük a dialektika, mint részük, amely - mint fentebb mondtuk - a külvilág /a természet, a társadalom és a gondolkodás/ legáltalánosabb mozgástörvényeit vizsgálja/ Nyilvánvaló, ha az osztályozási sor önálló főosztályaként soroljuk be a társadalomtudományokat, éppilyen önálló tagokként nem sorolhatjuk be az egyes olyan természettudományokat, mint a biológiai, fiziko-matematikai tudományok, amelyeknek helye már alsóbb csoportban van. Teljesen analóg módon a fő mozgásformák sorában nem állíthatjuk egy szintre a mechanikai, fizikai, kémiai és biológiai mozgásformákat a társadalmi mozgásformákkal és a gondolkozással, mint a mozgás sajátos formájával.^{1/} Először, - és ez a főosztály feladata, - az egész tartományt a három fő területre /természet, társadalom, gondolkodás/ kell bontani és csak aztán, másodfokon tovább bontani a három terület mindegyikét, olyan csoportokra, amelyek megfelelnek a mozgásformáknak. Például a természettudományok területén élettelen és élő természetre.

A fenti elemzés alapján meg lehet változtatni a főosztályok jellegét. Ha például a filozófiai elemzésről van szó, akkor az egyik főosztály a külvilág és törvényei, a másik tükröződésük az emberi tudatban, vagyis a tárgyra és az alanyra való felosztás, avégből, hogy a másodiknak az elsővel való kapcsolatát megmagyarázhassuk, amint ez mindenféle filozófia alapvető kérdésének megoldásánál történik. Ez esetben a második szinten a külvilág területe a természet területére és a társadalmi jelenségek területére fog bomlani.

Éppígy megengedhető a társadalmi és filozófiai tudományok egyesítése a humán tudományok csoportjában, mivel egyik is, másik is elsősorban a társadalomban élő ember életének és tevékenységének különböző oldalaiival /társadalmi életével és gondolkodásával/ foglalkozik. Másrészt egy főosztályba lehet sorolni a természettudományo-

^{1/} A formális logikában ezt "ugrás"-nak nevezzük. Annyi ez mintha ezt mondanók: "Az állatokat felosztjuk: gerinctelenekre, halakra, kétéltűekre, csuszómászókra, madarakra és emlősökre". A felosztás folyamatossága azt kívánná, hogy az állatokat először gerinctelenekre és gerincesekre osszuk, és csak azután bontsuk fel a további osztályokra.

kat, amelyek a természet törvényeit mint az embertől és az emberi tudattól független jelenségeket tárgyalják és a technikai tudományokat és ismereteket, amelyek e törvényeknek az ember, a társadalom érdekében való felhasználását tanulmányozzák. Ez esetben az első bontásnál két csoport lesz: a humán tudományok és természeti-technikai tudományok csoportja.

Meghatározott körülmények között más változtatás is lehetséges, ez azt a sajátos feladatot tükrözi, amely jelen esetben előttünk áll. De minden esetben a felosztás alapja szigorúan tudományos, objektív jellegű lesz, a szubjektivizmus és önkény minden eleme nélkül.

III. A JAVASOLT MEGOLDÁS

a/ Kettős osztályozási sor

A javasolt megoldás lényege a következő: az egész ismeretanyagot és következésképp a könyvállományt két fő csoportra kell bontani: **t e r m é s z e t t u d o m á n y i - t e c h n i k a i /ET/ és h u m á n /G/ csoportra**, mely utóbbi magában foglalja a társadalmi és bölcséleti tudományokat. Így hangsúlyozzuk a marxista tan vezető helyét abban a tudomány- és ismeretecsoportban, amely teljes egészében ezen a tanon alapul. A humán tudományok csoportja élén a marxizmus áll. A természeti-technikai tudományok és ismeretek csoportja a fiziko-matematikai tudományokkal kezdődik, amelyek előtt utaló van a marxizmus megalapítóinak azon műveire, amelyek teljes egészében /például Engels, Fr.: A természet dialektikája/ vagy egyes fejezetekben vagy részekben /mint pl. Lenin, V. I.: Materializmus és empirio-kriticizmus/ foglalkoznak a természettudományok filozófiájával.

És valóban: a természettudomány és a technika területén a marxizmus szerepe más mint a humán tudományoknál: teljes erejével hat az általános módszertani kérdéseknél, a kutatások kísérleti eredményeinek filozófiai általánosításánál és részben a tudománytörténet területén, de a sajátos kutatásokban, a kísérletek megszervezésénél, a technikai eszközök, különféle berendezések, gépek stb. megszerkesztésénél, vagyis a természettudomány és a technika konkrét terü-

letén egyáltalán nem beszélhetünk a marxizmus alkalmazásáról, sőt még a dialektika tételeiről sem anélkül, hogy a vulgarizálás, a szimplifikálás hibájába ne esnénk. /Igy volt ez 25-30 évvel ezelőtt, amikor még könyvet irtak a marxizmus alkalmazásáról a gyakorlati fogorvosi munkában, vagy a kovácsolás dialektikájáról./ A marxizmus szerepe a természeti és technikai tudományok viszonylatában abban a tételben tükröződik, hogy a materialista dialektika a természet, a társadalom és gondolkozás általános fejlődéstörvényeinek tudománya, hogy minden konkrét ismeretág általános kutatási módszere /eszköze/, általános filozófiai világszemlélet /világnézet/, a tudományok fogalmakkal való operálás módja, amely nélkül egyetlen rész tudomány sem tehet egy lépést sem.

Ezt a körülményt figyelembevéve minden rész tudomány /természeti-technikai és humán tudomány/ elé, az általánostól az egyes felé való haladás elve alapján a dialektikát kell állítanunk. Viszont azért, hogy a dialektikát ne válasszuk el a marxizmustól, mindkét sor elején csak mint utalót szerepeltetjük, hangsúlyozva, hogy valódi helye itt van az egész osztályozási séma élén. Hogy a marxizmus összes alkotórészei között a szerves egységet megőrizzük, a humán tudományok sorát a materialista dialektikával kell kezdeni és magának a marxizmusnak is ez kell, hogy az élén álljon, mint a marxista filozófia sarkköve.

Ekként a következő séma áll elő:

$$[D] \text{ /utaló/} \begin{cases} \text{I. sor: } [D] \text{ /utaló/} - E - T \\ \text{II. sor: } M[D] - G. \end{cases}$$

Ebben a sémában szerintünk maximálisan kiküszöböljük azokat a hibákat, amelyeket a már meglevő, vagy javaslatként előterjesztett sémákban megállapítottunk, de megtartottuk mindazt, ami bennük pozitív és értékes.

Elsősorban itt a marxizmus nem szakad el a társadalomtudományoktól, nincs szakadás maguk az egyes részek között a marxizmusban, és egyúttal az egész osztályozás élén, ha csak utaló formájában is, az a tudomány áll, amely valóban a legáltalánosabb jellegű -- a dialektika. Ha az egész marxizmust nemcsak a humán tudományok, hanem a természettudományok és a technika elé állítanók, akkor olyan

általános jellegét tulajdonitanánk neki, amivel egy része /helyesebben egyik fele/ rendelkezik csak.

Másodszor nem szegjük az osztályozás folytonosságának elvét /kiküszöböltük a logikai ugrás hibáját/ és ezáltal megvalósítottuk azt a követelményt, amit minden osztályozással szemben támasztanunk kell.

Harmadszor itt érvényesülnek a tudományos osztályozás elvei: a történetiség elve /a humán tudományok nem előzik meg a természeti-technikai tudományokat, hanem utánuk következnek/, az általánosból az egyes felé való haladás elve /a dialektika utaló formájában megelőz minden résztudományt/, a strukturális elv /a technika a maga helyén áll és összekapcsolja a természettudományokat a humán tudományokkal/.

Egészben véve, úgy gondoljuk, hogy ez a séma-javaslat helyesen oldja meg a fő feladatot, bemutatja és tükrözi a marxizmus vezető szerepét és ezt úgy oldja meg, hogy ez megfeleljen annak a szerepnek, amit a társadalomtudományok és egyáltalán a humán tudományok terén játszik és annak a szerepnek, amit a természeti-technikai tudományok terén betölt, de egyuttal megőrzi valamennyi alkotórészének belső egységét, vagyis a rá jellemző organikus egységet.

b/ A humán tudományok és ismeretek sorának további bontása

A humán tudományok sorának bontását a következőképpen képzelem el: felvesszünk egy történelem szakot /ideértve a néprajzot, régészetet, stb./, az alap szakját /politikai gazdaságtan/, a politikai felépítmény szakját /állam, jog, politika, párt/ és az ideológiai felépítmény szakját /itt nem érintem azokat a tudományokat, amelyek sem az alaphoz, sem a felépítményhez nem tartoznak — ez külön kérdés, amit ebben a cikkben nem is tárgyalok/. A történelem azután tovább bontandó korszakok /ókor, középkor, stb./ és államok szerint.

Felmerül egy kérdés: nem kellene-e az egész marxizmus szakot a humán /G/ sor élére állítani, vagy pedig egyes alkotórészeit a sor megfelelő szakja alá sorolni? Az első esetben a marxizmus elkülönül az egyes konkrét társadalmi és filozófiai tudománytól és úgy áll velük szemben mint valami abszolút önálló tudomány, amely nem

esik az emberi gondolkodás fejlődésének országtájára. A második esetben viszont a marxizmus /amelyet egyes részei, ill. a humán ismeretekre vonatkozó művei képviselnek a megfelelő helyen/ az élen áll majd az egyes humán szakoknak, mindenképp azoknak, amelyek a társadalom gazdasági alapjait [É]⁺, politikai [P] és ideológiai felépítményét, valamint a történetet [I]⁺⁺ stb. tárgyalják. Azokban az esetekben, amikor szükséges vagy élelszerű, hogy a humán tudományok élen a marxizmus szak egyik vagy másik részét összpontosítsuk, utalót kell elhelyezni vagy itt, vagy a megfelelő helyen az osztályozási sorban, ahova a szak tartozik.

Mint fentebb, itt is tegyük szögletes zárójelbe a marxizmus egyes részeit és arab számokkal különböztessük meg alkotóelemeit. / 1 — filozófia, 2 — politikai gazdaságtan, 3 — szocializmus/. Így felírva kapjuk a második /a humán/ sor differenciáltabb sémáját:

M[o]; M[I]I; M[2]É; M[P]P; M[Z]Sz; M[N]N; M[1]F.

ahol [o] jelenti az általános műveket /például Engels: "Antidürring"-je, vagy a marxizmus klasszikusainak gyűjteményes művei/. "P" jelenti általában az állam- és jogtudományi műveket, "Sz" azokat a műveket, amelyek a szocializmusról szólnak, például az utópisták művei; [N] jelenti az irodalomról, művészetéről, vallásról stb. szóló könyveket.

A marxista irodalom, elsősorban a marxizmus-leninizmus klasszikusainak művei ezekről a szakekről a megfelelő szak élen állnak; jelük a szögletes zárójelben adott betű: pl. M[I] - Marx, Engels és Lenin, valamint tanítványaik és követőik történeti munkái; M[P] - marxista munkák az állam- és jogtudomány kérdéseiről /például Lenin, V. I.: Állam és forradalom/; M[N] - marxista művek az irodalom, művészet, erkölcs, etika, esztétika, vallás és ateizmus és más, a társadalom ideológiai felépítményét és a szellemi életet általában érintő kérdésekről, kivéve a speciálisan filozófiai munkákat, mert a filozófia és marxista filozófia munkái a külön [F] szakba kerülnek.

* É - Ékonómicseszki; bazisz

**I - Isztorija

.....

IV. NÉHÁNY RÉSZKÉRDÉS

A közül a sok kérdés közül, amelyek a két fő osztályozási soron belüli főosztályokra vonatkoznak, csak két kérdésre térek ki: a/ a természettudományok és a technikai tudományok közötti kapcsolatot kérdése, ha e tudományokat az első természeti-technikai sorban helyezzük el, és b/ a párt, a kommunista és munkáspártok, és egyáltalán a politika helye a második, a humán sorban.

a/ Annak a kérdésnek a megoldásánál, hogyan helyezzük el a t e c h n i k a i tudományokat, két szélső eset lehetséges. Az első /ezt már Comte javasolta/ az, hogy először felsoroljuk a természettudományokat és azután a technikai és általában a gyakorlati tudományokat és ismereteket. A másik megoldás /ezt Ampère, Comte kortársa javasolta/ azt ajánlja, hogy minden egyes természettudományi ágazat után közvetlenül annak gyakorlati alkalmazásaként az emberi életben a megfelelő technika következzen. Például a kémia után következzen a kémiai technológia, a földtan után a bányászat, a növénytan után az agronómia, az állattan után az állattenyésztés, az ember anatómiája és élettana után az orvostudomány és így tovább.

Mindkét megoldásnak van előnye is, hátránya is. Az első túl megreven választja el a gyakorlati ismereteket az elméletiektől, noha az életben itt van a legszorosabb kölcsönkapcsolat, amely néha a teljes összefonódásig megy, mint például az atomenergia felhasználása vagy a mesterséges bolygók fellövése esetében. A talajtan esetében is nehéz éles határt vonni /pedig éppen erről van szó/ az elméleti és gyakorlati oldal között.

Perzeze olyan tudományoknál, mint például a mechanika, energetika /fizika/, stb., ahol már régóta kialakultak az elméleti és technikai területek, az ilyen kettéválasztás nemcsak lehetséges, de néha egyenesen szükséges is. Éppen ezért a jelen esetben nyilvánvalóan a leghelyesebb, ha a konkrét feltételektől függően hol az egyik, hol a másik megoldást választjuk és egyiket sem erőszakoljuk keresztül minden szakon, vagyis sem egyiket, sem másikat nem tekintjük abszolút értékűnek.

b/ Azt a javaslatot, amely szerint a párt ról és a politikáról szóló szakok anyagát teljes egészében a történet szakba osszuk, nem fogadhatjuk el helyesnek. Egy vonatkozásban helyeselhetnénk: ha a szakban csak a párt történetéről lenne szó, de még ez esetben is vitás lenne a megoldás, ha talán kisebb mértékben is. Valóban a történelem szak magában foglalja az emberi társadalom történetét az egész világon /világtörténet/, vagy az egyes országok ill. országcsoportokon belül, anélkül azonban, hogy azt alkotó elemekre bontaná, vagyis egészében fogja fel. Az egyes szerkezeti elemek /például az állam és jog, a gazdasági formációk/ története rendszeren abba a szakba tartozik, amely a megfelelő szerkezeti elemet tárgyalja /az idézett példánál az állam- és jogtudományba ill. a politikai gazdaságtanba/. Minthogy a párt szintén szerkezeti elem, rendkívül fontos eleme a modern társadalomnak és annak politikai felépítményéhez tartozik /a szocialista tábor országainak kommunista és munkáspártjairól van szó/, akkor ezek történeti tárgyalása ugyanazon az alapon választható el az általános történelemtől, mint amilyen alapon a társadalom életének más oldalai is különválaszthatók.

Arról talán még lehet vitatkozni, hogy hol a párttörténet helye, az általános történetben, vagy a társadalom politikai felépítményének szakjában, afelől azonban nem lehet kétség, hogy a párt-ról szóló elméleti tanítást és gyakorlati tevékenységének megvilágítását a modern feltételek között nem lehet az általános történet kereteibe szorítani. Nyilvánvaló, hogy a marxista párt-ról szóló tanításnak és azon gyakorlati tevékenység megvilágításának, amelyet a párt a kommunizmus világgyőzelméért folytat, megfelelő helyet kell hogy kapjon azok között a szakok között, amelyek elsősorban a szocializmusról és annak valóraváltásáról szólnak. Itt nem a történetre gondolok, hanem az aktuális kérdésekre, a kommunista párt stratégiájára, taktikájára, az új típusú párt szervezeti és ideológiai alapjaira, a program-kérdésekre stb.

Sokkal tágabban kell értelmezni szerintem a "Szocializmus és kommunizmus" szakot. Ide nemcsak a kommunista párt tevékenysége kerül, hanem mindaz, amit korábban a "Leninizmus" szakba osztottak /a párt a proletárdiktatura rendszerében, a nemzetiségi kérdés, a

parasztkérdés, stb./ . Ide kell beosztani azt az anyagot, ami a kommunizmus győzelméért folyó harerről szól, különben szakadás keletkezik az elmélet és a gyakorlat között a modern kor lényeges kérdésében. Külön ki kell emelni a revizionizmus elleni harcot, az új típusú párt ideológiai és szervezeti tevékenységének egyik legfontosabb oldalát. Ha ezt az egész anyagot átvisszük az általános történet kereteibe és feloldjuk abban az anyagban, amivel a társadalomnak mint egésznek a fejlődését magyarázzuk, komoly elvi jellegű hibát követünk el, amit sem magyarázni, sem alátámasztani nem lehet az alkalmazhatóság vagy utilitárizmus szempontjából. A javasolt eljárás esetén viszont meglesz a hely a pártról szóló tan és a párt gyakorlati tevékenysége számára.

Ez az a néhány észrevétel és javaslat, amivel hozzá szerettem volna járulni a vitához, s bár nem vagyok könyvtári szakember, mégis hangsúlyoznom kell, hogy itt nagy elővigyázatra van szükség, ne-hogy hibát kövessünk el. Azok számára, akiket a kérdés elméleti oldala érdekel, vagyis az, hogy miképpen fogalmazzák meg és okolják meg az osztályozás tudományos elveit, utalok néhány más, e kérdéssel foglalkozó munkámra: 1/ "Engel'sz i esztesztvoznanie" [Engels és a természettudomány] 4. fejt., "Engel'sz i klasszifikacija esztesztvennüh nauk" [Engels és a természettudományok osztályozása] /Moszkva, 1947. Goszpolitizdat/; 2/ "O klaszszifikaciji nauk" [A tudományok osztályozása] /Voproszu Filozofii, 1955. 2.sz. /Magyarul: Filozófiai Értesítő, 1955. 1.sz., 5-21.lap/; ismét megjelent Filozofszkie voproszu szovremennoj fiziki [A modern fizika filozófiai kérdései], Moszkva, 1958. Goszpolitizdat; 3/ "Agjuszt Kont o klaszszifikaciji esztesztvennüh nauk" [Auguste Comte a természettudományok osztályozásáról], Vesztnik Isztorii Mirovoj Kul'turii, 1957. 6.sz./

Eredeti cím: K voproszu o bibliotecsnoj klaszszifikaciji.
Megjelent: Szovetszkaja Bibliografija, 1958. 51.sz.
 10-21.lap.
OSzK.ford.sz.: 1989.

Kozulina, O.:

HOGYAN ÓVJUK MEG A KÖNYVEKET A MOLYTÓL

A ruhamoly a könyvtárhelyiségbe kerülve komoly károkat tehet a könyvekben. A moly hernyói főként gyapjuanyagokkal, bőrrel, pergamenel stb. táplálkoznak. Jól megélnék a selyemből is, különösen a természetes selyemből.

.....

Kevésbé vonzzák a ruhamolyokat a növényi eredetű anyagok. 1910-1914-ben szokás volt bizonyos kiadványokat gyapotanyagból /lenvászon, kreton, karton, szatén stb./ készült kötésbe burkolni. A moly hernyói nem eszik meg ezeket az anyagokat, de szívesen gubózna be rajtuk, az anyag bolyhát használják fel a báb számára szükséges gubó elkészítéséhez.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a fiatalabb molyhernyók nem tudnak megélni a papiroson és kartonon és éhen pusztulnak; a fejlettebb hernyók azonban már igen nagy károkat okozhatnak.

A moly előfordulását a könyvtárakban tisztasággal, száraz időben szellőztetéssel lehet megakadályozni. Tavasszal és nyáron /áprilistól szeptemberig/ az ablakokra hálót kell tenni, hogy az utcáról ne repülhessenek be molylepkék, vagy a könyvekre ártalmas egyéb rovarok.

Megelőzés végett március végén ill. április elején a polcokon, vagy a könyvszekrényekben cigarettapapírból készült naftalincsomagocskákat kell elhelyezni. A különösen értékes kiadványokat kartondobozokban kell őrizni és a dobozokba is kell tenni naftalin csomagocskákat.

Ha a könyvtárban szőnyegek vannak, rendszeresen és gondosan tisztogatni kell őket, a visszájukat DDT-porral, vagy 1 %-os DDT-oldattal /100 gramm 10 %-os DDT-hez egy liter vizet adunk/ kell bepermetezni.

.....

Eredeti cím: Kak uberecs' knigi ot moli.

Megjelent: Bibliotekar', 1958. 3.sz. 49.lap.

Kleberg, T.:

SVÉD TERVEZET A GYŰJTŐKÖRÖK MEGOSZTÁSÁRA ÉS

A SKANDINÁV TÁVLAT

Nap mint nap láthatjuk, milyen óriási méreteket ölt a kutatómunka. Új ismeretterületeket tárnak fel és új kutatási módszereket alkalmaznak.

Ezzel a fejlődéssel párhuzamosan hasonló gyorsasággal szaporodik a tudományos kiadványok száma is. Az új területek kutatóinak különleges lehetőségeket kell biztosítani eredményeik közzétételére. Az új módszerek saját külön szakfolyóiratokat tesznek szükségessé. A sok új aktív kutatóközpont speciális igényekkel jelentkezik. Gyakorlatilag minden kutatóterületen a szakmai folyóiratok lettek a tudományos közlés legfontosabb eszközei. Az utolsó tíz év alatt a folyóiratok flórája szinte tropikus bujaságban szaporodott el.

Nagyon is jól tudjuk, mit jelent ez a fejlődés a tudományos könyvtárak szempontjából. Tulajdonképpen ezek a könyvtárak teremtték meg az alapvető feltételeket ahhoz, hogy a fejlődés a jelenlegi állapotot elérhesse. Most azután maguk tapasztalhatják a velejáró következményeket a nagymértékben megnövekedett igények alakjában. ...

Nincsen olyan könyvtár, amely saját erőforrásaira támaszkodva ki tudná elégíteni ezeket a megsokszorozódott kívánságokat. Az önellátás ma már illúziónak tekinthető. Mind szükségesebbé és szükségesebbé válik tehát, hogy az egyes könyvtárak más könyvtárak állományára is támaszkodjanak.

Egész természetes, hogy ez a fejlődés, - amely szerte a világon mind nagyobb mértékben és egyre több államban tapasztalható -, arra a problémára irányította a figyelmet, miképpen lehetne a na-

gyobb és kisebb könyvtári csoportok között elmélyíteni az együttműködést abból a célból, hogy a szerzeményezés érdekében a gyűjtőköröket jobban elválasszák egymástól.

Abban az esetben ugyanis, ha a nagymértékben megnövekedett tudományos munka termékeinek beszerzése egyetlen könyvtár, illetve könyvtárhálózat számára túlságosan nehéz teherré válik, nyilvánvaló megoldásnak látszanék, ha kiszélesítenék az alapot s illymódon a terhet több könyvtár között osztanák meg. Ebben az esetben azonban hatékony könyvtárközi kölcsönzésnek és filmszolgáltatnak kellene biztosítani, hogy a rendelkezésre álló anyag az együttműködő könyvtárak egész területén könnyen hozzáférhető legyen.

A gyűjtőköröknek szerzeményezés céljából való megosztása egyáltalában nem újkeletű gondolat. Külföldi irodalomnak előre megzabott terv szerint való beszerzése tekintetében kétségtelenül Németországot illeti meg az első hely. Az 1909. év emlékezetes dátum. Ebben az évben hajtották ugyanis végre a porosz egyetemi könyvtárak a "Sondersammelgebiete"-kre /különleges gyűjtőterületekre/ való nagyjelentőségű felosztást, amit azután 1921-ben a "Notgemeinschaft der deutschen Wissenschaft" / "A Német Tudomány Szükségközössége" / utján a többi német könyvtárra is kiterjesztették.^{1/} Bonn a román és a holland, - Breslau a szláv, - Göttingen az angol és az amerikai, - Greifswald és Kiel a skandináv és az alnémet, - Freiburg a svájci és elzászi, - Königsberg pedig a balti államok irodalmának gyűjtését kapta feladatul. Ez a felosztás tehát főként földrajzi, illetve nyelvi szempontok alapján történt. Ami azonban az egyes tudományágakat illeti, ez az elv úgy módosult, hogy a már meglévő hagyományokat is tekintetbe vették. Így például Göttingen mint a matematika és fizika, Tübingen pedig a teológia és a sémi tudományok elismert központja szerepelt stb.

Amikor a második világháború pusztításai után a német könyvtárak gigantikus méretű újjászervezés előtt álltak, a "Sondersammelgebiete"-kre való felosztás alapvető fontosságú tényezővé vált.

Ami Nyugat-Németországot illeti, az egyes szakterületek tekin-

^{1/} Leyh, G.: Handbuch der Bibliothekswissenschaft. /A könyvtártudomány kézikönyve c. műben./ 3² 429. és köv. lapok.

tetésben részletekbe menő megegyezés jött létre. Olyan rendszert dolgoztak ki, amelynek értelmében minden egyes tudomány szak, vagy annak egy-egy részterülete számára Nyugat-Németország legjelentősebb tudományos könyvtárai közül /ezeknek a száma jelenleg 23-24/ egyet, mint e szakterület főképviselőjét jelölték ki. Most tehát a tárgyi szempont került első helyre s ezt csak kiegészíti a regionális és nyelvi szempont, mely a háború előtti időben uralkodó volt.^{2/}

Kelet-Németországban egy ehhez hasonló terv alapos megvitatás tárgyául szolgált, többek között például a Berlinben és Lipszében az 1953. év folyamán tartott "Tagung der wissenschaftlichen Bibliotheken" /A tudományos könyvtárak nagygyűlése/ alkalmával. Azonban csak 1956-ban, amikor Kelet-Németország egyetemi könyvtárainak szerzeményezésére fordítható költségvetési tételét jelentősen felemlítették, fogadtak el egy olyan részletes felosztási tervezetet, amelynek értelmében gyakorlatilag minden egyes tudományág megkapta a maga külön képviselőjét Kelet-Németország tudományos könyvtárai közül.

Az Amerikai Egyesült Államokban a Farmington-terv hathatósan biztosította, hogy a nem amerikai irodalom általánosan hozzáférhető legyen. Az 1948. januári - viszonylag szerény - kezdet után ez a terv ma már 60 tudományos könyvtárra terjed ki; ezek a könyvtárak elvállalták a Library of Congress osztályozási rendszerének sémájában szereplő 750 "alosztály" nagy részének gondozását. Az illető államok könyvkereskedői és könyvtárosai segítségével 18 különböző állam fontosabb könyveit együttműködési alapon vásárolják meg és osztják szét - az egyes tárgyköröknek megfelelően - a Farmington-tervben részvevő könyvtárak között. Egyes könyvtárak ezenfelül még 81 országból és egyéb helyről vásárolnak és tárolnak "en bloc" /vegyes/ irodalmat. Ennek az a célja, hogy "minden olyan új külföldi

2/ Tiemann, H.: Aus der Arbeit des Bibliotheksausschusses der Notgemeinschaft der deutschen Wissenschaft. /A Német Tudomány Szükségközössége könyvtári bizottságának munkájából./ Megjelent: Bibliotheksprobleme der Gegenwart, /A jelenkori könyvtári problémái/, Frankfurt a.M., 1951. 85.lap; Busse: Nachrichten für Wissenschaftliche Bibliotheken, 1953. 6.sz.; 211. és köv. lapokon; F. A. Schmidt-Künsemüller: Libri 6.sz. /1955-1956/ 333. és köv. lapjain.

di könyvet, illetve füzetet, amely előreláthatóan az Amerikai Egyesült Államokban valamely kutató érdeklődésére számíthat, legalább egy példányban valamelyik amerikai könyvtár beszeresse". A terv hatása máris igen nagy^{3/}.

Az érdeklődési körök felosztására irányuló átfogó terveknek a célja a szerzeményezés egybehangolása egy országban vagy egy ország nagyobb részében. Kevésbé bonyolultak, de nagy gyakorlati értékűek azok a tervek, amelyek csak egyes nagy városokra korlátozódnak. Ilyen vonatkozásban a skandináv országok aránylag igen korán jó eredményeket értek el.

Igy például a stockholmi Királyi Könyvtár 1910. évi szabályzata már előírta, hogy a külföldi irodalom szerzeményezésében a könyvtár hagyja figyelmen kívül mindazokat a szakterületeket, amelyekről a város több más könyvtára gondoskodik. E rendelkezések következtében a Királyi Könyvtár egyrészt a mindenfajta svéd irodalom szempontjából nemzeti könyvtárrá vált, másrészt főként humanisztikus jellegű tudományos könyvtár lett. A természettudomány, orvostudomány, műszaki tudományok és még egész sor más kutatóterület forrásanyaga tekintetében a kutatók a többi stockholmi intézményre vannak utalva.

Az érdeklődési körök alapos elkülönítése - részben visszamenő hatállyal - Koppenhága tudományos könyvtárainak hálózatát egészen átalakította. Az 1927. évtől kezdődően a Királyi Könyvtárnak itt is kettős a feladatköre: egyrészt nemzeti könyvtár, másrészt a dán fővárosban a humanisztikus tudományokat szolgáló központi könyvtár. Az egyetemi könyvtárat itt két részre osztották: az egyik a humán tudományok könyvtára, - főként az egyetemi tanulmányok szolgálatában -, a másik pedig az orvostudomány és a természettudományi kutatások központi könyvtárának funkcióját látja el; ez az utóbbi rész az 1938. év folyamán új épületbe is költözött, melynek környékén az

^{3/} K. D. Metcalf - A. A. Willams: Libri 1950. 1.sz. 13. és köv. lapjain; E. E. Willams: Farmington Plan Handbook /A Farmington-terv kézikönyve/, Cambridge, Mass. 1953; The Library Quarterly, 25 /1955/ 175.lap; J. H. P. Pafford: American and Canadian Libraries /Az amerikai és kanadai könyvtárak/, London, 1947. 8. és köv. lapok.

orvostudomány és a természettudomány művelésére egész egyetemi város alakult ki. A szakkönyvtárak is egyre nagyobb mértékben működnek, már együtt rendszeresen kidolgozott beszerzési politika alapján.

Ennek a szerény cikknek keretében egyáltalában nem kívánunk beszámolni az összes intézkedésekről, amelyeket az utóbbi évek során a szerzeményezés politikáé egyeztetése és az érdeklődési területek felosztása terén - a világ számtalan részén - terveztek, vagy már végre is hajtottak. Nem túlzás általános irányzatról beszélni; a felsorolt példák talán elegendőek is lesznek ennek igazolására.

A következőkben egy még teljesen ki nem alakult tervezetnek adjuk rövid ismertetését, amelyet Svédország négy nagy tudományos könyvtára - a stockholmi Királyi Könyvtár, a lundai és uppsalai Egyetemi Könyvtárak, valamint a göteborgi Városi és Egyetemi Könyvtár szándékozik magáévá tenni.

Ez a négy könyvtár teljes egyetértésben kívánatosnak tartja, hogy a külföldi irodalom beszerzésében elmélyítsék az együttműködést^{4/} és az eddiginél nagyobb mértékben rendszerezék szerzeményezési politikájukat. Egy tény azonban, mindjárt kezdettől fogva nyilvánvaló volt, az ti., hogy azoknak a legfontosabb tudományoknak terén, amelyeken az egész ország területén mindenütt folyik kutatómunka, valamennyi, vagy minél több, könyvtár iparkodjék továbbra is a legfontosabb könyveket és folyóiratokat megszerezni. E tudományok területén az érdeklődési körök felosztása nem történhetik meg nagyobb mértékben, mivel mind a négy egyetemi városban e tudományokban intenzív oktató- és komoly kutatómunka folyik. Ebben az esetben az lenne az egyedül járható út, ha az egyes egyetemek érdeklődési körét az oktató- és a kutatómunka terén is körülhatárolnák. Lehet, hogy az elkövetkezendő idők során az egyetemek ilyen irányú elkülönítése szükséges lesz. Ez azonban nem lenne előnyös a szabad kutatás lényeges feltételeinek szempontjából.

^{4/} Ami a svéd könyvanyagot illeti, a szóbanforgó könyvtárak mind kötelesepéldány-könyvtárak.

Vannak azonban olyan tudományok, amelyek alkalmasaknak látszanak arra, hogy velük kapcsolatban érdeklődési köröket állapítsunk meg a könyvtárak között. Különösen áll ez az olyan tudományágakra, melyek területén nem folyik tulságos nagy kutatómunka, s amelyekre éppen ezért a könyvek és a folyóiratok beszerzésénél nem fordítanak különösebb figyelmet. De érvényes ez a megállapítás az olyan tudomány-területekre is, amelyeken több helyütt folytatnak ugyan komoly munkát, - de valahol már meglévő speciális könyvgyűjtemények mégis azt teszik természetessé, hogy az az egy /vagy bizonyos esetekben két/ könyvtár szenteljen ezeknek különös figyelmet.

Különösen két szempont befolyásolta az alábbiakban ismertetésre kerülő tervezet kialakulását.

A külföldi irodalom tekintetében egész sor nagyfontosságú és ma különösen időszerű szakterületet - szinte kizárólagosan, de legalább is tulsúlyban - a szakkönyvtárak képviselnek könyvtár-rendszerünkben. Ilyen területek pl. a műszaki tudományok, a mezőgazdasági tudomány, az állatorvostudomány és a statisztika. E szakterületeken az érdeklődési körök szétkülönülése tehát nagyrészt már meg is történt. Ugyanekkor azonban bizonyos óvatosság is kívánatosnak látszik. Ezért csak abban az esetben hoztunk döntést, ha viszonylag komoly indokok szóltak mellette. Mert a terv kialakulásának csak fokként szabad végbemennie.

Mindkét említett szempont közrejátszott abban, hogy úgy döntöttünk, egyelőre csak a Királyi Könyvtár, a göteborgi Városi és Egyetemi Könyvtár, a lund-i és uppsalai Egyetemi Könyvtárakra korlátozódják a tervszerű együttműködés.

A tárgyalások az alábbi főbb eredményekre vezettek:

1/ A gyűjtőkörök valamivel nagyobb mérvű megosztására kell kísérletet tenni, mint ahogyan ez eddig történt, amikor ti. - minden formális megállapodás nélkül - mindegyik könyvtár folytatta hagyományos szerzeményezési politikáját.

2/ A megegyezésnek semmi körülmények között sem szabad kényszer jellegű megkötöttséget jelentenie, amely az egyes intézetek selektív szabadságát korlátozza. Mindegyik könyvtár függetlenül állapítja meg, mit kell beszereznie ahhoz, hogy feladatát el tudja látni. Mindent beszerezhet tehát, amit csak szükségesnek tart és

aminek beszerzését gazdasági erőforrásai, személyzete és raktári férőhelye megengedi. Emellett azonban mindegyik könyvtár magára vállalja - a teljesség minél inkább való megközelítése céljából - hogy bizonyos tárgykörökkel foglalkozó irodalmat különleges terjedelemben gyűjt. Ilyen vonatkozásban tisztán tudományrendszertani, de nyelvi és regionális szempontok is tekintetbe jönnek és egymást kiegészítik. A beszerzés vonatkozik a kurrens irodalomra, de visszamenő hatályu is, - kiterjed mind a vásárlások, mind pedig a csere útján történő gyarapításra. A könyvtárak a szerzeményezési politikában a lehető legnagyobb mértékben támaszkodnak a már kialakult sajátos érdeklődési körökre és különleges gyűjteményeikre.

3/ Az érdeklődési körök ilyen felosztása útján állandó eredményeket óhajtanak elérni. A megállapodás alkalmazása során éppen ezért nem szabad az esetleges szükségletek kielégítése érdekében engedményeket tenni; ilyen például az olyan fajta oktató- vagy kutatómunka, ami egyik vagy másik helyen véletlenül kerül előtérbe. Ha például sinológiát bizonyos időn át Uppsalában tanítanak és ugyanott ilyen tárgyú kutatómunkát is végeznek, míg ugyanezt Göteborgban szüneteltetik, azért még nem szabad változtatni a megegyezésen, ti., hogy Göteborg kötelessége továbbra is az ezzel a tudománnyal foglalkozó irodalom beszerzése. Persze szükség lehet esetleg arra is, hogy az ilyen tárgyú könyvek és folyóiratok beszerzését fokozzák Uppsalában, de azért - Göteborg továbbra is megmarad állandó központnak. Ilyen eljárással nem fenyeget az a veszély, hogy ha valamely tudománnyal bizonyos időn át az egész országban nem foglalkoznak, akkor az ilyen irodalom beszerzése jelentősen csökkenjen, ami a jövőben - esetleg - jóvátehetetlen következményekkel járhat.

4/ A szóbanforgó tervezetét egyáltalában nem alakították ki valamiféle tükéletes és befejezett rendszerré. De nem is célja, hogy ilyesmivé váljék, hiszen - mint azt már fentebb említettük - több átfogó tudomány - szerintünk - nem is látszik alkalmasnak arra, hogy ilyen érdekerületekre való bontás tervébe beilleszkedjék. De még az olyan szakcsoportok sem kerülnek azonnal szétosztásra, amelyek pedig a terv szempontjából erre a célra alkalmasoknak látszanak. Sokkal okosabbnak tűnik, ha csak lépésről-lépésre haladunk

előre.

Ilyen alapelvekből kiindulva, a gyűjtőkörök megosztásának terve az alábbi formában alakult ki. Alkalmazására először 1955-ben került sor és máris nagy befolyással volt szerzeményezési politikánkra.

	Göteborgi Városi és Egyetemi Könyvtár	Stockholmi Királyi Könyvtár	Lundi Egyetemi Könyvtár	Uppsalai Egyetemi Könyvtár
Bibliográfia		Nyomdászat Könyvkötészet ex-libris		
Általános tárgykörű folyóiratok	angol	francia	német	északamerikai uj-görög
Teológia			rendszerint	
Egyháztörténet		francia	angol német	északamerikai missziótörténet
Filológia	kelet-ázsiai			arab örmény finn-ugor kelta szerb-horvát török
Irodalomtörténet	belga dán holland norvég kelet-ázsiai	francia	dán angol német	1. filológia északamerikai
Szépirodalom	dán norvég	modern izlandi	dán	finn uj-görög modern izlandi román szerb-horvát török magyar

Göteborgi
Városi és
Egyetemi
KönyvtárStockholmi
Királyi
KönyvtárLundi Egyete-
mi KönyvtárUppsalai Egye-
temi Könyvtár

Hírlapok   hírlapok

Történelem   történelem

Zene stb.

film
/mozgó-
fénykép/
színház-
tört.Archeoló-
giaafrikai
asszirológia
egyiptológia
északamerikaiTörténeti
segédtu-
dományokgenealógia
heraldika
pecséttanTörténelem   Belgium
és életrajz   Dánia
irodalom   Hollandia
                    Norvégia
                    Kelet-
                    ÁzsiaAusztrália   Dánia
Francia-   Anglia
ország   Német-
Svájc   országAfrika
India
Olaszország
Észak-Amerika
mai Görög-
ország
MagyarországNéprajz   Kelet-
és föld-   Ázsia
rajzAusztrá-
lia
Francia-
ország

Afrika

Természet-
tudományentomológia
ornitológiaOrvostudo-
mányaz orvostudo-
mány története

.....

..... Talán érdemes megjegyezni, hogy több olyan átfogó tudományterület, mint pl. a filozófia és a társadalmatudomány, egyáltalán nem szerepel a tervben, de pl. a szépirodalom, természettudomány és orvostudomány is csak igen kis mértékben. Ha azonban azt akarnók,

hogy tervünk ilyen vonatkozásban is tovább fejlődjék, több fontos szakkönyvtárat is fel kellene kérnünk az együttműködésre.

A fentebbiekben ismertetett terv fejlődésének még csak kezdeti szakaszában van. Ugy látszik azonban, hogy bizonyos sikerre számíthat. Bizonyára értékes eredményeket fog hozni a jövőben - különösen ha ugyanakkor bizonyos negatív következményekkel is számolunk. Amint már a fentebbiekben említettük, kétségtelen, hogy egyes könyvtárak eltekinthetnek majd a világ távoleső részeiről származó olyan sorozatok beszerzésétől, amelyek csak nagy helyet foglalnak el, de ritkán használják őket. És ezenkívül, bizonyos esetekben és kellő óvatossággal, a könyvtárak régebben beszerzett munkákat ki is iktathatnak állományukból és átadhatják annak a könyvtárnak, amely - az elfogadott szétosztási tervből kifolyóan - elvállalta az ilyenfajta anyag gyűjtését. A terv célja ugyanis az együttműködésben résztvevő könyvtárak egyesített kapacitásának a növelése, s az irodalom beszerzésére szolgáló alap kiszélesítése. Ugyanakkor azt a célt is el akarjuk érni, hogy bizonyos mértékig csökkentjük a kevésbé szükséges többes példányok beszerzését s ilymódon a korlátozott anyagi és a még nagyobb mértékben korlátozott raktározási lehetőségeket más célokra tudjuk hasznosítani. ...

Ez a tervzet - mint már említettem - még csak kezdeti szakaszában van. A lehetőséghez képest sokkal jobban ki kell majd fejlesztenünk, ha mindjárt nem az is a szándékunk, hogy minden tudományszakra kiterjedjen. Nem utolsósorban a természettudománnyal és az orvostudománnyal foglalkozó olyan irodalom szétosztása látszik kívánatosnak, amely távoli kutatóhelyekről származik és nem világnyelven íródott. Mint már említettem, egyes nagyobb szakkönyvtárak bekapcsolása a tervbe kívánatosnak látszanék a terv továbbfejlődése szempontjából. Az is kétségtelen, hogy még nagyobb jelentőségű lenne, ha tervünk - amely ezidőszereint csak svéd könyvtárakat foglal magában - úgy fejlődhetne, hogy a skandináv kulturkör más országait is magába foglalhatná. ...

.....

Eredeti cím:

A Swedish plan for the division of interests in the acquisition of books - and a Scandinavian perspective.

Megjelent:

Libri, 1958. 2.sz. 95-105.lap.

OSzK.ford.sz.:

1986.

Kingery, R. E.:

PAPIRRA FÉNYKÉPEZŐ ELJÁRÁS A NEW YORK-I KÖZMÜVELŐDÉSIKÖNYVTÁRBAN

A New York-i Közművelődési Könyvtár előkészítő osztálya, amely a tájékoztató osztály részére a technikai másolás munkáját végzi, nagyszabású fényképező eljárás rendszeresítését kezdte meg; az eljáráshoz a Photostat Photographic Copying Apparatus Junior Continuous Model A berendezéseket alkalmazza. Az eljárás elvi alapja az egyszeri leírás; a kézzel való lemásolásnak fényképező eljárással való helyettesítéséből ui. komoly előnyök származhatnak, különösen abban az esetben, ha az egyszeri leírást valaki más végezte el. Ennek a fényképező programnak persze megvan az az előnye, hogy a más könyvtárakban, különösen a Library of Congress-ben és a Földművelésügyi Minisztérium Könyvtárában végzett ilyenirányú úttörő munka eredményeire támaszkodhatik. ...

Többféle kényszerű körülmény ösztönzött bennünket arra, hogy problémáinkat ilyen úton oldjuk meg. Az utóbbi évek során egyre nehezebbé vált a tisztviselői állások betöltése. A szükséges idegennyelvi ismeretekkel rendelkező személyek ui. jobban szeretik képességeiket előnyösebben hasznosítani, mint könyvmegrendelések gépelésével vagy katalóguscédulák rendszavakkal való kiegészítésével. Az emelkedő személyi kiadások parancsolóan megkivánják az egy személyre eső munkaóra-teljesítmény növelését, nehogy hátrálékkal és egyre több üzemi terheléssel kelljen számolni. De egyébként is mindig kívánatos volt a szakképzett tisztviselői kárnak a mechanikus munkáktól való mentesítése, a tévedések számának csökkentése és a felülvizsgálat lehető legnagyobb mértékben való mellőzése.

Bár a Junior Continuous tulajdonképpen a Photostat Corporation közismert önműködő másoló berendezéseinek egyik módosulata, mégis a

készüléknek és működésének rövid ismertetése talán alkalmas lesz a New York-i Közművelődési Könyvtárban betöltött szerepének megvilágítására, hogy ti. mennyiben különbözik ott a berendezés használata az egyszerű másolási célokra való felhasználástól. A berendezés kezeléséhez egyetlen személy szükséges, aki az eredeti anyagot a másolásra alkalmas helyzetbe teszi, azután exponál. A képek úgy készülnek, hogy a gép először tekercsből villanymotorral letekeressel egy 25 cm-es darabot, ezt levágja, majd a kép rendre az előhívóból a rögzítőfürdőbe, innen a mosóvizbe és a szárítóba kerül; a szárítóból 7 1/2 pernyi kidolgozási eljárás után használatra kész állapotban egy tálcára esik. A nyert fénymásolatok tartósak.

A New York-i Közművelődési Könyvtár készülékei 7,5 x 12,5 cm méretre vannak átalakítva. Másolható azonban ennél nagyobb méretű eredeti anyag is, mivel a Junior Continuous az eredeti méret 100 %-tól 60 %-ig terjedő módosításban tud másolatot készíteni. Mivel pedig a lecsévélt fényképpapír 25 cm hosszú, percenként kilenc db 7,5 x 12,5 cm méretű eredeti másolat készíthető el, három darabból álló egységekben. Az egyes egységeket három helyen oldalt el kell vágni, hogy megfelelő méretű, kész fénymásolatot nyerhessünk.

Háromfajta fényképpapírt használunk fel: vékonyat, cellkartont és famentes kartont. A papír 12,5 cm széles tekercsekben áll rendelkezésre; a vékony papír tekercsének hossza 100 méter, a két kartontekercs pedig 45 méter. Az új fehér rongyból készült famentes alapanyag 0,4 mm vastag és nagy szakítószilárdságú. ... Hogy egy bizonyos esetben milyen papírminőséget alkalmaznak, azt az a körülmény dönti el, vajon az illető felvételt be kell-e sorolnunk a katalógusokba és hogy végleges felvételtől van-e szó. Ha azonban egy tekercs papírt már belehelyeztünk a készülékbe, akkor azt teljesen el kell használni.

Az egyes készülékek hozzávetőleg 1 x 2 méter helyet foglalnak el, 120 voltos váltóárammal működnek, 20 amp.-es vezetéken; a percenkénti 11 liter vízmennyiséget egy termosztatos vízkeverő 32-35 °C hőmérsékleten tartja; a készülékek szennyvízelvezető-csatlakozóval vannak ellátva.

Teljesen felszerelt gép - durván számítva - ötezer dollárba kerül. Könyvtárunkban ezidő szerint a 7,5 x 12,5 cm méretű fénymásola-

tok vékony papíryanagon 3 1/2 centbe, cellkarton anyagon 5 1/2 centbe, famentes kartonon pedig 7 centbe kerülnek. Ezek az összegek a fénymásolat anyagát, a vegyszereket és a munkaköltséget foglalják magukban - a villamosenergiát és a vizet nem.

Helyszűke miatt az eljárásnak mindössze főbb alkalmazási területeit ismertethetjük és szemléltethetjük a New York-i Közművelődési Könyvtár példáján. ...

A készülék egyik leggyümölcsözőbb alkalmazási területe a könyvrendelések készítése. Ez a művelet két szakaszban megy végbe. Az egyes bibliográfiákban, vagy katalógusokban lévő minden olyan címleírásról, melyet a megvételre ajánló dolgozó kijelölt, - a címleírás forrását megjelölő linotype sorral együtt, - fénymásolatot készítünk. A több ilyen forrásból származó fénymásolatokat azután a behasonlítás feltételezett rendszava szerint betűrendbe soroljuk. Amikor a behasonlítás a szolgálati katalógusban és a folyamatban lévő ügyek katalógusában megtörtént, - mindazokat a tételeket, amelyek már megvannak a gyűjteményben, vagy amelyeknek megrendelése már folyamatban van, eltávolítjuk. A fennmaradó címleírásokat azután a szerzeményezés munkáját végző tisztviselő, a könyvkereskedő s annak a pénzalapnak megjelölése céljából jelzetekkel látjuk el, amelynek a terhére a beszerzés történik, majd a címleírást a rendelés számával lebélyegezzük. Erről az első munkaszakaszban készült fénymásolatról ezután újabb fénymásolat készül; ehhez /fekete alapon fehér betűvel írt/ úrlapot használunk fel. ...

Adományok átvételének feljegyzése is az anyag címlapjának kisebbitett fényképmásolata útján történik. Ilyen esetekben a címlap külső széle hosszában elhelyezett fekete papíresik a másolaton fehér sávot eredményez; erre a katalógus címleírását lehet rávezetni.

A csereajánlatok is a rendelkezésre álló anyag címlapjáról készített kisebbitett fényképmásolat /negatív/ elküldése útján történnek. Mivel pedig az illető könyvtárat arra kérjük, hogy valamennyi másolatunkat juttassa vissza, a fényképmásolatokat mindaddig fel lehet a csereajánlatokkal kapcsolatban használnunk, amíg csak csereanyag áll rendelkezésünkre.

A kisebbitett címlap-fényképmásolat másik lehetséges alkalmazá-

si módját most vizsgáljuk. Ez az alkalmazás azt jelentené, hogy a katalóguskészítők a másolatokat katalóguscédulák céljaira szolgáló másolatokként használnák fel, hogy ily módon a jelenlegi címleírás mennyiségét lényegesen csökkenthessük.

Az olvasói katalógusokba és az állománynaplóba úgy történik a sorozati munkák folyamatos bejegyzése, hogy az illető munka beérkezését feljegyezzük a szolgálati katalógusba, azután erről megfelelő számban negatív másolatot készítünk, hogy ily módon a túlhaladott bejegyzéseket egyszerűen kicserélhessük.

Könyvtárunk előkészítő osztálya kísérletet tesz arra is, hogy - szükségletének és gyakorlatának határai között - a Library of Congress, a Yale, a Columbia, a Catholic University, a British National Bibliography, továbbá Ausztrália és New Zealand nemzeti könyvtára által végzett katalógizálási munkát teljes mértékben felhasználja. Az említett forrásokból vétel vagy csere útján szerzett cédulákat tehát besorolja fénymásolat-katalógusába. A katalógizálásra váró anyagot tehát a fénymásolat katalógusban keresik ki s az illető művek céduláit onnan emelik ki.

Ily módon a katalógizálók sok címleírási munka alól mentesülnek, mert csak a másik könyvtárból szerzett cédula felhasználhatóvá tételéhez szükséges változtatásokat és kiegészítéseket kell végrehajtaniok. Ezenfelül minden valószínűség szerint a katalógizálási munka színvonala is emelkedni fog; a katalógizálás munkáját végző személynek ui. alkalma van látni, hogy más katalógizálók hogyan dolgozzák fel ugyanazt az anyagot.

A más forrásból rendelkezésünkre álló cédulákat fényképezés módjára úgy tesszük alkalmassá, hogy a szükséges kiegészítést vagy közvetlenül rá gépeljük, vagy pedig a kártyára helyezük. ...

Ha az alapul szolgáló "fő" cédula már kész, akkor két negatív másolatot készítünk róla. Az egyik negatívból most az egyes átvett részeket kivágjuk s - a szükségnek megfelelően - ráhelyezzük őket a másik negatívra; így egy bizonyos tárgyi vagy melléklap-rendszerrel ellátott címleírásból bármely mennyiségben előállíthatunk cédulákat. A főlapok természetesen rátét nélkül készülnek. A negatívot a leltári nyilvántartáshoz használjuk fel.

Bár az erre vonatkozó megfigyelésekből az tűnik ki, hogy a

rendszavak fényképezés útján történő átvitele ugyanannyi időt vesz igénybe, mintha ez a munka a rágépeléssel történik, mégis nagy előnye van, egyrészt a pontosság tekintetében, másrészt pedig olyan vonatkozásban, hogy nincs szükség ebben az esetben mindenegyus cédula külön-külön ellenőrzésére.

Abban az esetben ui., ha az alapul szolgáló "fő" cédula pontos, akkor valamennyi többi cédula szintén pontos lesz; így azután kiküszöbölődik az a probléma, hogyan találunk olyan tisztviselői kart, amelyik képes is és hajlandó is arra, hogy egy sereg különböző nyelven rendszavakat gépeljen. Az előkészítő osztálynak átlagosan 12 darabból álló katalóguscédula "sorozat"-ra van szüksége. Eltekintve azoktól a nyilvánvaló előnyöktől, amelyekkel a más könyvtárakból származó címleírások és a fényképezés útján történő átmásolás közvetlen felhasználása jár, a géppel irt "fő" cédula fényképezéssel végbemenő sokszorosítása - mivel egy-egy fájtából gyakran csak nagyon kisszámú cédulára van szükség - egyúttal olcsóbb eljárás is, mint ha rotaprint lemezt kell készítenünk és rotaprint eljárást kell alkalmaznunk.

Rekatalogizálás alkalmával, amikor esetleg a katalóguscédulák vagy javításra vagy kiegészítésre szorulnak, mindössze egyetlen cédulát kell talán kijavítanunk, illetve kiegészítenünk a megfelelő mennyiségben előállítanunk; az elkészült kártyák azután már továbbíthatók is a katalógusban levő kártyák pótlására. Az ilyen cédulák felhasználását valamilyen színnel való jelölés könnyíti meg a besorolók számára.

A fentebbiek során ismertetett egyes alkalmazási területek természetete miatt nehéz lenne az eljárás bevezetése "előtti" és "utáni" költségekre vonatkozóan számszerű adatokat szolgáltatnunk. Annyit azonban megállapíthatunk, hogy a megrendelések készítésére felhasznált készülék teljesítménye három gépiró teljesítményével egyenlő....

.....

Eredeti cím: Photo Processing at NYPL.
Megjelent: Library Journal, 1958. 9.sz. 1330-1334.lap.
OSzK.ford.sz.: 1992.

Hattori, K.:

A JAPÁN KÖNYVTÁROSKÉPZÉS

.....

Az Ueno Könyvtáros Iskola

A könyvtárošképzés Japánban már 1921-ben megindult; ebben az évben állították fel a Nemzeti Könyvtárban az egyéves Könyvtárošképző Intézetet. ...

Az Intézet "ifjúsági" tanfolyamára középiskolát végzett személyek iratkozhatnak be; a tanulmányi idő két év. Egyetemet, ill. főiskolát végzett személyek az intézet szenior tanfolyamának lehetnek hallgatói; tanulmányaikat 1 év alatt fejezik be, a második évben már gyakornokok. ...

E két tanfolyam bármelyikének elvégzése után a hallgatók, a Könyvtári Törvény értelmében - könyvtárosi oklevelet nyernek.

Az Ueno Könyvtáros Iskolába való felvételhez vizagát kell tenni: japán nyelvből, angol nyelvből, a társadalmi tudományokból stb.; a vizsga kiegészítője az igazgatóval való személyes beszélgetés. ...

.....

Más egyetemi, ill. főiskolai tanfolyamok

Külön könyvtárosi tanfolyamok szolgálnak az egyetemeken és főiskolákon azoknak a hallgatóknak a képzésére, akik könyvtárosok kívánnak lenni. ...

Egyes egyetemek és főiskolák - a fentiekén kívül - olyan rendkívüli hallgatók számára, akik könyvtárosi, illetve segédkönyvtárosi képesítést kívánnak szerezni, általános jellegű tanfolyamokat is tartanak a könyvtártudomány köréből.

.....

1954 óta a tanítói oklevéllel bírók meghatározott könyvtártudományi tanfolyam elvégzése után "tanító-könyvtáros" képesítést nyerhetnek. ... Jelenleg 37 egyetemen, illetve főiskolán van ilyen tanfolyam. ...

A fent említetteken kívül, az 1953-1957 közötti 5 év során a Japán Könyvtáros Egyesület védnöksége alatt gyakorlati kiképzőhelyeket állítottak fel a közművelődési könyvtárosok számára. ...

Ezeket a következő tárgykörökkel foglalkozták: 1953: tájékoztató munka, gazdasági ügyek, szabadpólo; 1954: könyvtárstatisztika, helyi gyűjtemények; a "public hall" könyvtárüzemeltetése és tevékenysége; 1955: sajtószolgálat a könyvtárakban; különgyűjtemények, gyermekekkel való foglalkozás; 1956: az olvasás terjesztése és irányítása, az olvasók tanulmányozása, a könyvtári rendezvények elemzése. ...

Eredeti cím:

Library training in Japan.

Megjelent:Unesco Bulletin for Libraries, 1959. 1.sz.
13-14.lap.

Horák, F.:

A CSEHSZLOVÁK TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRAINAK MŰKÖDÉSÉRŐL

A Csehszlovák Tudományos Akadémiáról szóló törvény végrehajtása során a tudományos intézetek, laboratóriumok és kabinetek mellett létrehozták egy Alapkönyvtárat is; az Alapkönyvtár olyan fő- és központi könyvtári intézet, amelynek az a feladata, hogy enciklopédikus jellegű állományával kiegészítse az egyes intézmények speciális könyvgyűjteményeit. Az Alapkönyvtár azonban külön sajátos feladatokat is kapott; ilyen a külföldi tudós társaságokkal ill. intézményekkel és könyvtárakkal fennálló nemzetközi kiadványesere lebonyolítása, valamint olyan tudományos irodalom beszerzése, amely nincs meg a többi csehszlovák könyvtárban, továbbá nagy tudományos bibliográfiák készítése és közreadása; feladatául tűzték ki továbbá azt is, hogy segítsen az egyes intézmények könyvtárait külföldi könyvek megrendelésével, könyveknek külföldi könyvtárakból való kölcsönzésével, mikrofilmek és fotokópiák beszerzésével, az egyes akadémiai intézmények könyvtárosaival szakmai képzésével. Ez a program adja meg az Alapkönyvtárnak sajátos profilját és munkájának különleges tartalmát, mely határozottan megkülönbözteti ezt a könyvtárat a többi tudományos könyvtártól.

.....

Könyvtári szempontból legjelentősebb esemény volt 1955. június 10., amikor az Akadémia elnöksége jóváhagyta a Csehszlovák Tudományos Akadémia könyvtárainak hálózatára vonatkozó szervezeti szabályzatot. E szervezeti szabályzat megszabja az Akadémia intézetsiben, kabineteiben és laboratóriumaiban működő könyvtárak rendeltetését és feladatait és körülhatárolja az Alapkönyvtár - mint fő- és központi könyvtár - fő feladatait és célkitűzéseit. A szervezeti szabályzat az összes könyvtárat operatív szempontból decentralizált, egységes hálózatba tömöríti; a hálózatot könyvtári szakaszokból az Alapkönyvtár irányítja.

nyitja. Az intézetek és laboratóriumok könyvtárai a helyiségek, a felszerelés, a könyvállomány és a személyzet szempontjából saját intézményük szerves részét képezik, míg az Alapkönyvtár önálló intézmény, mely az Akadémia elnökségének felügyelete alatt áll. Az Alapkönyvtár tudományos osztályának munkatervét az Akadémia történettudományi osztálya kíséri figyelemmel, illetve értékeli ki. Az Alapkönyvtár feladata az, hogy irányítsa és ellenőrizze az intézeti könyvtárak munkájának megtervezését, a könyvtári munka módszereit, összegyűjtse és felülvizsgálja a külföldi irodalomra vonatkozó megrendeléseiket és helyszíni instruálással, munkaértekezletekkel és továbbképzéssel szakmai és módszertani segítséget nyújtson az intézmények könyvtárosainak. A szervezeti szabályzat az Alapkönyvtár keretében belül tudományos osztályt létesített, mely a tudományos bibliográfiák és az elméleti könyvtártudományi munkákra vonatkozó saját feladatain kívül -, figyeli és koordinálja az Akadémia intézeteinél folyó bibliográfiai és dokumentációs munkákat.

A könyvtárak hálózatát könyvtári szakszempontról az Alapkönyvtár igazgatója irányítja és csak ő, vagy az általa megbízott könyvtáros jogosult arra, hogy a hálózatot kifelé képviselje. Az Alapkönyvtár igazgatójára hárul az a kötelezettség is, hogy jelentést tegyen az elnökségnek a feladatok teljesítéséről és valamennyi könyvtár működéséről. Kötelessége továbbá, hogy előzetesen állást foglaljon a Csehszlovák Tudományos Akadémia könyvtáraiban dolgozó tisztviselők alkalmazása, illetve elbocsátása ügyében. A Csehszlovák Tudományos Akadémia könyvtárainak hálózatára vonatkozó szervezeti szabályzat nem valósítja meg teljesen és következetesen az intézetek, kabinetek és laboratóriumok könyvtárainak központosítását, hanem a könyvtárakról való általános gondoskodást az intézmények vezetőire bizza, akik elsősorban felelősek a könyvtárak berendezéséért, személyzetéért és a könyvtárak tartalmi munkájáért. Csopán szakszempontból centralizálták a könyvtári munkát, hogy biztosítva legyen a kellő színvonal és az egységes végrehajtás. A szervezeti szabályzat rendelkezései közül eddig még nem valósult meg a IV. cikkely 2. pontja, mely kimondja, hogy az Alapkönyv-

tárnak - az egyes intézmények könyvtáraival együttműködve - központi szerzői hálózati katalógust kell létesítenie. Ezt a rendkívül hasznos intézkedést, mely lektörvé tenné, hogy áttekintést nyerjünk az Akadémia könyvtáraiban lévő külföldi irodalomról, munkaerőhiány miatt nem lehetett megvalósítani. A Csehszlovák Tudományos Akadémia könyvtári hálózatára vonatkozó szervezeti szabályzat az eddig kiadott ilyen szabályzatok közül a legelsőek közé tartozik a maga nemében és bizonyára mintául fog szolgálni más központi hatóságok és intézmények számára belföldön és külföldön egyaránt.

.....

1955. március 1-től kezdve, az Akadémia elnökségének határozata folytán, az Alapkönyvtár mellett a dokumentációs és tudományos tájékoztatás céljára szerkesztőség létesült azzal a feladattal, hogy biztosítsa az Akadémiában folyó jelentősebb események dokumentálását, vezessen nyilvántartást a Csehszlovák Tudományos Akadémia propagálásának helyzetéről és biztosítsa a kapcsolatot a Szovjetunió Tudományos Akadémiája mellett működő Tudományos Tájékoztató Intézettel. Ezt a dokumentációt már néhány hónap múlva abbahagyták és az Alapkönyvtár csupán azt a feladatot kapta, hogy kísérelje figyelemmel az Akadémia, valamint az Akadémia egyes intézményeinek és dolgozóinak tevékenységéről a csehszlovák szakfolyóiratokban megjelenő összes kritikai megnyilvánulásokat. 1955. március 12-től kezdve az Alapkönyvtár rendszeres kapcsolatot létesített a moszkvai Tudományos Tájékoztató Intézettel és az év végéig 27 küldeményt adott fel számára, ezek a küldemények recenziókat tartalmaztak a kémia, a matematika és a fizika szakterületéről. Az illetékes osztályok javaslata alapján a Tudományos Tájékoztató Intézet számára kartotékot készítettek az Akadémia külső munkatársairól, akik közvetlenül is felkereshetők recenziók iránti kérelemmel. Tekintettel arra, hogy az Alapkönyvtár dolgozóinak létszámának rendezésénél a dokumentációs munkák szerkesztőségét 1955. július 1-vel megszüntették, a Tudományos Tájékoztató Intézettel való kapcsolatok ügyének intézését a könyvtárnak egy erre a munkára kijelölt alkalmazottja vette át. A Tudományos Tájékoztató Intézettel való együttműködés a következő években kiterjedt a biológia, a geológia

és egyéb szakok területére is, de amikor a szóbanforgó Intézet közvetlen kapcsolatakat létesített az Akadémia egyes intézményeivel és egyes tudományos dolgozóival, az Alapkönyvtár elvesztette áttekinthetőségét az együttműködés általános terjedelméről.

Az 1956. és az 1957. évben az Alapkönyvtár már annak a tervnek az alapján végezhette feladatait, melyet a könyvtár igazgatósága állított össze az osztályvezetők és a könyvtár többi dolgozójának közreműködésével. Tovább bővült a külfölddel való kiadványcsere, gondoskodás történt az új beszerzések gyors feldolgozásáról és megjavult a kölcsönzőszolgálat. Előrehaladást értek el azzal is, hogy a fotolaboratóriumot az Alapkönyvtárba helyezték, úgy hogy a mikrofilm- és fotokópia iránt érdeklődők kérelmeiket a könyvtár helyiségeiben nyújthatták be. Tekintettel arra, hogy 1956-ban a fotolaboratórium még nem volt személyzetileg teljesen ellátva, távolról sem tudtak eleget tenni az intézetek és a tudományos dolgozók igényeinek. A könyvtár újjászervezése és működése szempontjából nagy jelentősége volt annak, hogy 1956 októberében a könyvtár igazgatója ellátogathatott a Szovjetunióba, ahol megismerkedhetett a szovjet könyvtárügy mai állásával, különösen pedig a Tudományos Akadémia könyvtári hálózatának szervezésével, egyes modern könyvtári épületek technikai és üzemi felszerelésével, a központi katalógusok szerkesztésével; a látogatás alkalmával személyesen megállapodhattak a csere kibővítésének kérdésében, könyvtárközi kölcsönző- és mikrofilmszolgálat létesítésében.

Az olvasószolgálat csak a kölcsönző- és a kutatóterem létrehozása, 1955. júniusá után fejlődhetett ki teljes mértékben. Addig a kölcsönzést a volt Csehszlovák Akadémia sötét raktárában végezték és azoknak az olvasóknak a számára, akik valamely kiadványba a helyszínen be kívántak tekinteni, egyáltalán nem volt hely. Csak a kölcsönző- és a kutatóterem megnyitása után mutatkozott a kölcsönző munkában fejlődés, az Alapkönyvtár olvasószolgálati munkájában pedig minőségi előrehaladás. Ettől az időtől kezdve tudjuk biztosítani a Csehszlovák Tudományos Akadémia Tudományos kutatói számára a szükséges irodalom beszerzését más prágai könyvtárakból is, kéréseiket továbbítjuk külföldi könyvtárakhoz. Ezek közül - meglévő

bibliográfiái segédkönyvtárunkra támaszkodva - irodalomkutatásokat is végzünk. A könyvtár figyelőszolgálatot létesített, bibliográfiákat készít és írásbeli felvilágosítást ad mind a belföldi, mind a külföldi érdeklődőknek. Tudományos kutatóink számára külföldről, külföldi kutatók kérésére pedig külföldre is kölcsönzünk könyveket. Fotoszolgálatunk mikrofilmeket és fotokópiákat készít, vagy külföldről szerez be belföldi intézményeknek, dolgozóknak. Kérésre mikrofilmeket küld a külföldi érdeklődőknek.

Tudományos kutatóink számára könyveket kölcsönzünk a Szovjetunióból, Lengyelországból, Magyarországról, a Német Demokratikus Köztársaságból, Ausztriából, Svájcól, Svédországból, Olaszországból, Hollandiából, Belgiumból, Dániából, Franciaországból és Angliából. 1955-ig a Szovjetunióból régebbi irodalmat csak mikrofilmen kölcsönözhattünk, 1956-tól kezdve azonban rendszeres kölcsönzőszolgálatot létesítettünk a moszkvai, leningrádi, kievi és más könyvtárakkal. Rendkívül fellendült a bel- és külföldi kutatóknak nyújtott írásbeli tájékoztató munka is. Külföldre főleg a Német Demokratikus Köztársaságba, a Szovjetunióba, Franciaországba, a Német Szövetségi Köztársaságba, Ausztriába, Olaszországba, Magyarországra, Belgiumba, Hollandiába, Svédországba, Jugoszláviába és más országokba küldünk írásos tájékoztatót. Hasonló nemzetközi kapcsolatok fejlődtek ki a mikrofilm-szolgálat terén is. Tekintettel arra, hogy az Artia-cég közvetítésével tulságosan hosszadalmas és nehézkes volt a postai díjszabás kiegyenlítése, az Alapkönyvtár erre a célra nemzetközi Unesco-bonokat szerzett be.

Az 1958. évben jelentős mértékben megnövekedtek a tudományos kutatóknak nyújtott szolgáltatások. Az év első felében 9879 olvasó 31 524 kötetet kölcsönzött. Ugyanezen idő alatt 10 876 referenciát adtunk távbeszélőn, illetve helyben, szóbelileg és 987 írásbeli tájékoztatót küldtünk el. Külföldről 693 kötet könyvet, illetve mikrofilmet kölcsönöztünk, külföldre 56 kötetet adtunk kölcsön. Az 1958. év első felében tehát a kölcsönzések száma további 110 %-kal, a szóbeli referenciák száma 55 %-kal, az írásbeli tájékoztatók száma pedig 97 %-kal nőtt. A külföldi könyvtárakkal fennálló kölcsönzőkapcsolat is átlagosan 100 %-kal emelkedik ebben az évben. ...

1953-tól kezdve az Alapkönyvtár állományát csere, vétel, kötelese példány, ajándék és letét útján gyarapítjuk. ...

A legélénkebb kiadványcsere a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának könyvtáraival folyik, úgyhogy tudományos kutatóink megbízható tájékoztatást nyerhetnek a szovjet kutatások eredményeiről. A kulturális megállapodások értelmében nagymértékben és nagyvonalúan cserélünk kiadványokat a népi demokratikus országokkal és a béketábor országaival is. Kérésükre gyakran még olyan kiadványokat is beszerzünk, melyeket nem a Csehszlovák Tudományos Akadémia Kiadója jelent meg. Az így megszervezett csere útján Alapkönyvtárunk igen nagy mennyiségű kiadványt szerez a Szovjetunióból és a népi demokratikus országokból, valamint számos tőkés országból. Ezek többnyire olyan kiadványok, amelyek egyébként nem jutnának el országunkba. A tőkés országokból csere útján azonban csak a tudományos szervezetek, ill. intézetek kiadványait tudjuk könnyen beszerezni. A magánkiadók által közreadott könyveket és folyóiratokat és ezeknek a száma is tekintélyes, vétel útján kell beszereznünk. A nemzetközi csere szempontjából nagy jelentősége van a Csehszlovák Tudományos Akadémia kiadványairól készült idegen nyelvű katalógusoknak, valamint az idegen nyelvű összefoglalóknak, illetve maguknak az idegen nyelven megjelent kiadványoknak. Amikor 1956-ban szétkülátuk az idegen nyelvű katalógusokat, megfigyelhettük, hogy újból megélénkült a külföld érdeklődése a csehszlovák kiadványok iránt; ezért feltétlenül szükséges, hogy ezek a katalógusok az elkövetkezendő években is rendszeresen megjelenjenek.

A cserehez szükséges folyóirat- és könyvmennyiséget a kiadói terv alapján előzetesen lekötjük az Akadémiai Kiadónál, úgyhogy az Alapkönyvtár egyes esetekben olyan kiadványokkal is rendelkezik, amelyek egyébként már elfogytak. Az intézeti könyvtárak csereeszközleleteinek és állománykiegészítésének céljából az Alapkönyvtár átvette a volt tudományos társaságok kiadványainak raktári maradványát is. A csere nem bonyolítható le kiterjedt levelezés nélkül, mely orosz, német, angol, francia és lengyel nyelven folyik. A csereosztály saját feladatain kívül, még azzal is foglalkozik, hogy a különféle intézeteket távbeszélő útján, illetve szóbelileg tájékoztatja a beérkezett kiadványokról; az ilyen tájékoztatások száma évente több mint 1200.

Áttekintés a nemzetközi cseréről

	1953	1954	1955	1956	1957
A külföldi intézetek száma	438	470	540	616	706
A kiküldött folyóiratszámok mennyisége	10 000	10 200	21 165	28 700	36 100
A kiküldött könyvek száma	-	1 700	2 045	3 017	3 770
A beérkezett folyóiratok mennyisége	-	8 500	16 548	19 247	21 078
A beérkezett könyvek száma	3 903	2 700	3 615	4 429	4 959
A beérkezett könyvek és folyóirat- évfolyamok összesen:	4 674	3 934	5 002	6 484	7 147

.....

A vételnél a Szovjetunió és a népi demokratikus országok új irodalmi termését, ill. a belföldi újdonságokat részesítjük előnyben. A devizakereteket mindenképp az intézetek, a kabinetek és a laboratóriumok könyvtárainak hagyjuk meg. Kötelempéldányt csak a Csehszlovák Tudományos Akadémia Kiadójától és a Szlovák Tudományos Akadémia Kiadójától kapunk. Országos viszonylatban a Csehszlovák Tudományos Akadémiának még csak válogatási joga sincs, jóllehet a Szlovák Tudományos Akadémia már évek óta élvezi a kötelempéldány-jogot. A kiadványok vásárlásánál arra ügyelünk, hogy az Akadémia által gondozott összes tudományágak arányosan képviselve legyenek. Az elmúlt években jelentős mennyiségű értékes letétet kaptunk az Állami Műemléki Felügyelőségtől és sok kisebb ajándékot magánszemélyektől és az Akadémia egyes intézeteitől. ....

A beszerzési osztályon már az első években nagymennyiségű külföldi könyvkiadói katalógust szereztek be, melyeket rendszeresen ki-

egészítenek; a szóbanforgó katalógusokat igen sűrűn forgatják a belső és külső tudományos kutatók. A beszerzési osztályon összpontosulnak a külföldi folyóiratrendelések és a devizaterületről származó könyvrendelések az egész Akadémia számára; ezeket a megrendeléseket az előírással úrlapokra való rávezetés után az Artia-egységhez továbbítják.

Kimutatás a leltárba vett új beszerzésekről

	1953	1954	1955	1956	1957
Csere	4 674	3 934	5 002	6 731	7 583
Vétel	7 252	11 528	11 767	14 727	15 467
Ajándék és letét	-	2 286	3 531	991	1 621
Kötelempéldány	350	312	320	551	609
 A leltárba vett kötetek száma összesen	 12 276	 18 060	 20 620	 23 000	 25 280

Nagy figyelmet fordítunk a legaktuálisabb irodalmat képviselő folyóiratok beszerzésére, melyek friss híreket közölnek az új kutatások és felfedezések eredményeiről. Sok folyóiratot kifejezetten az intézetek, laboratóriumok, kabinetek és az Akadémia egyes tagjainak kívánságára járattunk. Az Alapkönyvtár, már fennállásának első öt éve alatt elérte, hogy külföldi folyóiratállománya a közvélemény egyik legjelentősebb gyűjteményévé vált.

Az Alapkönyvtár fennállásának kezdete óta sok ajándékot és letétet kap magánszemélyektől, szervezetektől és intézményektől. Munkaerőhiány és egyéb időszerű feladatok miatt ennek az állomány-nak nagy részét azonban nem tudta feldolgozni. Mivel az Akadémia épületében nem volt elegendő hely, a beérkezett anyag nagy részét Jirnyben helyeztük el. 1956. január 1-én Jirnyben 11 000 kötet volt; az év folyamán további 70 000 kötetet szállítottak oda a Csehszlovák Tudományos Akadémia épületéből. 41 041 kötetet pedig

Sychrovból, úgy hogy 1957. január 1-én a jirny-i kastélyban 130 D41 kötet könyvet tároltunk. Az 1957. év folyamán folytattuk a fel nem dolgozott ajándék- és letéti állomány összpontosítását Jirnyben, úgyhogy ma már kb. 250 000 kötetre tehető az ott elhelyezett anyag.

Kimutatás a folyóiratokról

	1953	1954	1955	1956	1957
Szovjetunió	175	228	348	393	439
Népi demokratikus országok	334	491	522	618	655
Csehszlovákia	209	472	509	518	553
Deviza-terület	416	689	696	864	1 064
A folyóiratok száma összesen	1 134	1 680	2 075	2 393	2 711

Kimutatás az Alapkönyvtár állományáról

	1953	1954	1955	1956	1957
	köt.	köt.	köt.	köt.	köt.
Alap/törzs/állomány	213 969	226 245	244 205	263 825	286 825
Évi/leltározott/gyarapodás	12 276	18 060	20 620	23 000	25 280
Teljesen feldolgozott állomány	226 245	244 205	263 825	286 825	312 105
Feldolgozatlan állomány és letéti anyag	34 642	141 264	155 473	205 345	265 620
Üdülőközpontok	-	-	3 409	4 003	4 637
Együttes állomány	260 887	385 469	422 599	496 173	582 362
Csereállomány és vastartalék	-	96 060	105 360	114 440	187 866
A kötetek száma összesen	260 887	481 529	527 959	610 613	770 228

.....

A leltárba vett könyveket ugyanugy dolgozzuk fel, mint más tudományos könyvtárakban; a katalóguscédulákat szerzői, helyrajzi és tárgyszókatalógusba osztjuk be. A könyveket és a folyóiratokat a betűrendes cimleírást végző osztály szortírozza és előkészíti jelzeteléshez és cimleíráshoz. A folyóiratokat és a többkötetes kiadványokat kiegészítik és külön jelölik a kézikönyvtár, illetve a külön osztály számára szánt műveket. Különös figyelmet fordítunk az újdonságokra és a gyorsított feldolgozásra szánt könyvekre. A feldolgozással foglalkozó munkaerők kellő betanítása után állandó teljesítményt tudunk biztosítani; 1957-ben például 24 700 kötetet dolgoztunk fel. A feldolgozó osztály munkatársai először fogalmazványt készítenek a cimleíráshoz, ezeket átárják papirmatricákra és a katalóguscédulákat Ormig-rendszerű eljárással sokszorosítják. Annak érdekében, hogy a katalógizálásnál a dolgozók ne veszítsenek időt a fő katalógusban való állandó kereséssel, az időszak kiadványokról külön szolgálati katalógust készítettek. 1954-től kezdve az Alapkönyvtárban tárgyszókatalógust is vezetünk, melybe a katalóguscédulákat a könyv tartalma alapján képzett tárgyszavak szerint soroljuk be. Az 1957. évben a tárgyszókatalógus számára 25 122 kötetet dolgoztunk fel, illetve ellenőriztünk. ...

Tekintettel arra, hogy az Alapkönyvtárban már kezdettől fogva volt egy bizonyos kisebb mennyiségű régi állomány, és az első években még további hasonló letét került a könyvtárba, 1954. július 1-én - az elnökség illetékes bizottságának döntése alapján -, a könyvtári hálózatra vonatkozó szervezeti szabályzattal összhangban, tudományos osztályt létesítettünk; ennek feladata a szóbanforgó anyag feldolgozása és gondozása, illetve tudományos bibliográfiák készítése. Az elnökség olyan értelmű döntést is hozott, hogy az Alapkönyvtárnak csupán nagyobb terjedelmű és nagyobb jelentőségű bibliográfiákkal kell foglalkoznia, míg a szakbibliográfiát és a szakdokumentációt az illetékes intézetekben, kabinetekben és laboratóriumokban kell gondozni. A Csehszlovák Tudományos Akadémia Könyvtári hálózatára vonatkozó Szervezeti Szabályzat I. cikkelyének 1.§-a szerint a tudományos osztály munkatervét jóváhagyás végett fel kell terjeszteni a VI. osztályhoz. Az Alapkönyvtár tudományos feladatainak keretében a

következő három fő feladat szerepel: 1/ A "Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce 18. století" /A cseh és szlovák nyomtatványok könyvészete a legrégibb időkől a XVIII. századig/ című bibliográfia befejezése és kiadása; 2/ A "Knihopis" kiegészítését képező "Knihopis bohemikálních tisků" /A bohemika-nyomtatványok könyvészete/ c. munka elkészítése és közreadása; 3/ Külön-katalógus készítése és kiadása a kéziratokról, őnyomtatványokról, régi és ritka nyomtatványokról. ...

.....

Az 1954. évben megtettük az előkészületeket a Knihopis cizojazyčných bohemikálních tisků /Az idegen nyelvű bohemikák könyvészete/ megindításához és az 1955. évben már meg is kezdtük a tulajdonképpeni cimleirási munkát. Az 1957. év végéig pontosan 3318, az Alapkönyvtár, illetve a Nemzeti Múzeum Könyvtárának állományából származó latin, német, francia, magyar és más nyelvű bohemikákról készítettünk cimleirást. A Zvláštní katalog rukopisů, prve tisků, starých a vzácných tisků /A kéziratok, őnyomtatványok, régi és ritka nyomtatványok külön-katalógusa./ már 4357 egységet tartalmaz; ezek az Alapkönyvtár különgyűjtemények osztályán találhatóak. Az 1954. évben a tudományos osztály elkészítette a Csehszlovák Tudományos Akadémia aspiránsai számára a "Seznam nejdůležitějších knihoven v Praze" /A legfontosabb prágai könyvtárak jegyzéke/ és a "Seznam sovětských časopisů a periodik docházejících do Základní knihovny a na pracoviště ČSAV" /Az Alapkönyvtárba és az Akadémia intézményeibe járó szovjet folyóiratok és időszak kiadványok jegyzéke/ című munkákat. Az 1954. év végén kiadták a "Seznam přírůstků Základní knihovny"-t /Az Alapkönyvtár új szerzeményeinek jegyzéke/ amely az 1954. III. negyedévben beérkezett anyagot dolgozza fel; ez a munka azóta is rendszeresen folyik. Az 1955. évben az Új Beszerzések Jegyzékéből 6 kötet látott napvilágot, míg az 1956. évben 5 jegyzéket adtak közre. Az Új Beszerzések Jegyzéke iránt érdeklődést mutatnak az Akadémiához nem tartozó intézmények és dolgozók is, úgy hogy az 1955. évben 500 példányban megjelenő jegyzék már 1956-ra egyáltalán nem volt elegendő. Az 1958. év tavaszán "Seznam časopisů, docházejících do Základní knihovny" /Az

Alapkönyvtárba járó folyóiratok jegyzéke/ cím alatt adtak ki két kötetből álló jelentős terjedelmű bibliográfiát. A tudományos osztály gondozza a régi és ritka nyomtatványok gyűjteményét és végzi a páncélszekrénybe zárt értékes kiadványok kölcsönzését. Emellett különféle témabibliográfiákat, ill. kivonatokat készít, és tájékoztatót szerkeszt a bel- és külföldi régi kiadványokról. Az ajándékként, illetve letétbe kapott anyagból kiválasztja a legértékesebb anyagot és külön osztályon helyezi el ezeket. Figyelemmel kíséri az Akadémia egyes intézményeinél folyó bibliográfiai és dokumentációs munkát, ezekről nyilvántartást vezet és a szóbanforgó munkákat koordinálja. Dokumentációt készít az Alapkönyvtárról és a Knihopisről. Együttműködik az Akadémia egyes intézményeivel, a prágai, brünni, olomouci és pozsonyi tudományos könyvtárakkal, illetve muzeumokkal, a martini Matica slovenská könyvtárával, a prágai Központi Levéltárral, a londoni British Museummal, a budapesti Egyetemi Könyvtárral és más intézményekkel. ....

A Csehszlovák Tudományos Akadémia intézeteinek, kabinetjeinek és laboratóriumainak könyvtárai a legkülönbözőbb módon keletkeztek. Egyes könyvtárakat a volt intézetektől, illetve tudományos társaságoktól vettek át, más könyvtárak az egyes tudományos kutatók által adott ajándékokból keletkeztek, illetve több kisebb gyűjtemény egyesítésével jöttek létre. Egyes könyvtárak teljesen újonnan alakultak. Ezek a könyvtárak jelentősen különböznek egymástól mind technikai felszereltség, mind munkamódszer és munkaerőlétszám tekintetében. A nagyobb könyvtárakban főiskolát végzett szakkönyvtárosokat foglalkoztatnak, a kisebb könyvtárakban a könyvtáros funkcióját néha szakember, néha pedig csak adminisztratív, vagy kiegészítő munkaerő látja el. Az intézeti könyvtárak különböző nagyságúak. Egyes könyvtárak - például az Asztronómiai Intézet, a Történettudományi Intézet, a Keleti Intézet, a Cseh Irodalom Intézete könyvtára - tekintélyes, gazdag irodalommal rendelkeznek, de az egyes újabban alakult kisebb laboratóriumokban a könyvtár mindössze 200-300 kötetből áll. A könyvtárak forgalma tulnyomórészt kielégítő; a látogatottság a könyvtár ellátottságától és a könyvtáros egyéni kezdeményezésétől függ. Az évi gyarapodás jelentős hullámzást mutat; az anyag nemcsak vétel és ajándék, hanem a jól szervezett,

Az intézmény megnevezése	A kötetek szá- ma; ebből		A kötetek száma összesen	Az olva- sók száma	A kül- csönzé- sek száma	Referen- ciák száma
	feldol- gozott	feldol- gozat- lan				
Archeológiai In- tézis, Prága	19 634	-	19 634	6 140	4 168	2 800
Archeológiai In- tézis, Brunn	419	-	419	-	-	-
A Csehszl.Tud. Akad.Levéltára	12 111	1 800	13 911	-	-	-
Asztronómiai Int.,Prága	1 105	3 600	4 705	-	-	-
Asztronómiai Int., Ondřejov	12 210	28 500	40 710	-	-	-
Biofizikai Int., Brunn	3 230	-	3 230	100	1 300	-
Élettani Int.	18 791	9 762	28 553	15 938	9 565	6 452
Csehszlovák- Szovjet Int.	15 988	14 745	30 733	-	-	-
Közgazdasági Int.	13 449	3 204	16 653	2 368	8 117	-
Az Enciklopédia Irodája	591	-	591	-	-	66
Filozófiai Int.	5 741	-	5 741	-	-	-
Fizikai Intézet	3 907	65	3 972	100	3 980	5 600
Geobotanikai Labo- ratórium,Pruhonice	1 434	-	1 434	-	25	32
Geobotanikai Labo- ratórium, Brunn	1 332	-	1 332	-	102	-
Geofizikai Intézet	10 397	1 300	11 697	-	1 250	1 880
Történettud.Int., Prága	63 053	35 000	98 053	-	6 100	-
Történettud.Int., Történelmi Atlasz- oszt.	28 529	-	28 529	45	45	236

Az intézmény megnevezése	A kötetek szá- ma; ebből		A kötetek száma összesen	Az olva- sók s z á m a	A kül- csönzé- sek s z á m a	Refc- renciák száma
	feldol- gozott	feldol- gozat- lan				
Történettud.Int. Brünn	8 840	mikro- film	8 840	-	-	-
Bányászati Int.			15 385	-	-	-
Kohászati Int.	2 331	-	2 331	31	407	-
Kémiai Intézet	6 960	2 000	8 960	-	10 050	90 000
Geomorfológiai Kabinet, Brünn	4 532	400	4 932	12	325	83
Kartográfiai Kabinet	100 836	28	100 864	123	249	24
Modern Filoló- giai Kabinet	11 653	1 445	13 098	35	220	350
Klasszika- Filológiai Kab.	8 313	689	9 002	-	-	-
Z. Nejedly Művei- nek Tanulm.végző Kabinet	2 866	11 454	14 320	19	2 853	-
A Tört. és Dia- lekt. Materializ- mus Tanszéke	1 527	-	1 527	25	260	200
Nyelvek Tanszéke	1 945	-	1 945	-	-	-
Szervetlen Kémiai Laboratórium	257	120	377	-	-	-
Elektron-Optikai Lab., Brünn	707	-	707	-	34	-
Energetikai Lab.	1 854	-	1 854	700	700	300
Fiziológiai és Patológiai Lab.	237	-	237	-	-	-
Heterociklikus Vegyületek Lab.	233	10	243	30	960	360

Az intézmény megnevezése	A kötetek szá- ma; ebből		A kötetek száma összesen	Az olva- sók száma	A kü- csönzé- sek száma	Refe- renciák száma
	feldol- gozott	feldol- gozat- lan				
Optikai Lab.	2 888	-	2 888	-	-	-
Gázellenző Lab.	95	-	95	-	-	-
Automatizálási és Telemsch. Lab.	2 906	-	2 906	102	997	1 110
Ipari Elektroni- kai Laboratórium	803	-	803	-	-	-
Fémtulajdonság Vizsgáló Lab.	830	-	830	-	-	-
Biológiai Film- laboratórium	1 346	53	1 399	-	-	-
Anyagvizsgáló Lab.	135	-	135	-	-	-
Gerinces Állatkut. Lab.	1 533	92	1 625	30	240	1 114
Matematikai Int.	30 169	2 500	32 669	1 871	3 262	2 123
Kéleti Intézet	41 221	6 000	47 221	9 003	3 941	-
Lú Szűn Könyvtár	39 159	3 000	42 159	-	-	-
Pedagógiai Int.	1 773	155	1 928	-	-	-
Polarográfiai Int.	8 251	-	8 251	-	-	12 600
Sziléziai Int. Könyvtára, Opava	104 428	100 000	204 428	1 850	23 548	4 059
Szláv Intézet, Prága	11 072	-	11 072	100	1 128	194
Szláv Intézet, Brünn	4 400	-	4 400	-	-	-
Fiziko-Kémiai Int.	2 334	-	2 334	-	-	-
Magfizikai Int.	17 740	1 509	19 249	311	21 270	1 708
Matematikai Gé- pek Intézete	4 200	-	4 200	185	12 986	1 200
Jogtudományi Int.	12 929	4 000	16 929	-	-	-

Az intézmény megnevezése	A kötetek száma; ebből		A kötetek száma összesen	Az olva- sók száma	A köl- csönzé- sek száma	Refe- renciák száma
	feldol- gozott	feldol- gozat- lan				
Cseh Irodalmi Int.	38 835	-	38 835	-	7 335	-
Elektrotech.Int.	2 413	-	2 413	-	-	-
Etnográfiai és Folklór Int.,Prága	6 300	660	6 960	-	-	-
Etnográfiai és Folklór Int.,Brünn	4 995	-	4 995	-	-	-
Cseh Nyelvi Int., Prága	12 570	-	12 570	1 296	2 461	2 800
Cseh Nyelvi Int., Brünn	1 735	-	1 735	-	-	-
Hidrodinamikai Intézet	3 975	-	3 975	49	1 156	2 800
Művészetelméleti és Művészettört. Intézet	27 210	9 273	36 483	-	-	-
Gépkutató Int.	3 293	-	3 293	60	3 512	-
Műszertech.Int.	3 932	-	3 932	60	600	-
Rádiómech. és Elektr.Int.	13 578	-	13 578	144	-	-
A Technikai Fizi- ka Intézete	27 527	300	27 827	3 100	9 099	-
Elméleti és Al- kalmazott Mech.I.	7 232	-	7 232	-	-	-
Virúskutató Int. Dok.Oszt.	4 099	100	4 199	-	2 103	1 400
Intézetek össze- sen:	810 918	241 764	1 068 067	43 827	144 351	138 491
Alapkönyvtár	316 742	265 620	582 362	13 419	33 736	16 635
Összesen:	1 126 660	506 384	1 650 429	57 246	178 087	155 126

- a hasonló külföldi intézményekkel fennálló - csere útján is gyarapszik. Egyes intézeti könyvtárak már nagyobb mennyiségű saját fotokópia-, mikrofilm-, negatív- és dia pozitív-gyűjteménnyel rendelkeznek; ezeknek a könyvtári feldolgozása szakszerűen folyik.

Az 1955. év végén 57 intézeti könyvtár összesen 527 385 feldolgozott és 75 890 kötet feldolgozatlan könyvvel és folyóirattal rendelkezett. Az intézetek könyvtárai tehát összesen 603 275 kötetet számláltak. Egy évvel később már 61 intézeti könyvtár működött, együttesen 727 282 kötet könyvvel és folyóirattal. Az 1958. év január 1-én 65 könyvtár összesen 1 068 067 kötetrel rendelkezett. Az intézeti könyvtárak állománya tehát 1956-ban 124 007 kötetrel, 1957-ben pedig 340 785 kötetrel gyarapodott. Az összforgalmat eddig nem tudtuk megállapítani, mert a könyvtárosok legnagyobb része nem vezetett statisztikai nyilvántartást a kölcsönzésekről és az adott tájékoztatásokról. Az előző oldalakon közölt statisztikai számokból is nyilvánvaló azonban, hogy a Csehszlovák Tudományos Akadémia könyvtárai az állomány felhasználásának tekintetében egyáltalán nem maradnak le a többi nyilvános tudományos könyvtár mögött. ...

Az intézetek könyvtárai és az Alapkönyvtár közti együttműködés állandóan mélyül és szélesedik. Az Alapkönyvtár igyekszik kitölteni a bel- és külföldi folyóiratok régebbi évfolyamainál mutatkozó hiányokat. A könyvek beszerzésénél nemcsak tanácsos segítenek, hanem azzal is, hogy saját csereállományából ad át kiadványokat. Szükség esetén átengedi számukra a volt tudományos társaságok kiadványait, hogy ezeknek segítségével csere útján értékes új irodalmat szerezhessenek be. Az Alapkönyvtár önmaga, természetesen, nem tud elegendő devizát biztosítani a különböző szakterületeken dolgozó intézetek számára szükséges külföldi irodalom maradék nélküli beszerzéséhez és nem tudja döntő módon befolyásolni a beszerzés meggyorsítását az Artia cégnél.

Jelenlegi személyzetével nem tudja maradéktalanul kielégíteni a laboratóriumba érkező mikrofilm- és fotokópia-kéréseket. Hasonló okoknál fogva még gondolni sem lehet arra, hogy könyvkötészeti szolgálatot nyújtson az intézeteknek. Eddig a tájékoztató, referá-

ló és bibliográfiai szolgálat terén sem nyújthatta a megkívánt segítséget.

.....

Ebből a jelentésből és a mellékelt táblázatból világosan látható, hogy a Csehszlovák Tudományos Akadémia keretén belül rövid 54 év alatt hatalmas tudományos könyvtári hálózat alakult ki, élen az Alapkönyvtárral. A hálózat általában véve jól végzi munkáját, azaz segíti a tudományos kutatókat és szakembereket azzal, hogy beszerzi, feldolgozza és tárolja számukra a szükséges tudományos irodalmat és ezt az anyagot - kívánságuknak megfelelően - készségesen rendelkezésükre bocsátja. A könyvtárak számszerű növekedése és az állomány gyarapodása összhangban van a Csehszlovák Tudományos Akadémia általános fejlődésével, feladataival és jelentőségével. Ha azt kívánjuk, hogy az Akadémia kutatómunkája ne függjön az egyéb feladatokat is ellátó nyilvános könyvtárak önkéntes és alkalmasszerű szolgálataitól, a saját könyvtáraknak elegendő számú könyvvel kell rendelkezniük. Az elkövetkezendő években azonban az Akadémia könyvtárainak még színvonalasabb munkát kell végezniük, állandóan emelve szakképzettségüket és tökéletesítve a könyvtárak technikai felszerelését és elhelyezését. A könyvtárak a Csehszlovák Tudományos Akadémia belső és külső tudományos kutatóinak és szakembereinek közös és hasznos intézményei és ha ezektől az intézményektől azt kívánjuk, hogy feladataikat legalább olyan mértékben teljesítsék, mint az elmúlt években, a szükségletek kielégítésére legalább olyan gondot kell fordítanunk, mint a Csehszlovák Tudományos Akadémia általános gyarapítására és fejlesztésére.

Eredeti cím: K činnosti knihoven Čs. akademie ved.
Megjelent: Knihovnik, 1958. 7.sz. 215-226.lap.

Gheorge, P.:

ÚJ LENDÜLETET AZ OLVASÓVERSENYNEK

Az Ifjumunkás Szövetség különös gonddal foglalkozik a fiatal nemzedéknek a haza, a nép és a párt iránti szeretet és odaadás szellemében történő nevelésével, a proletár internacionalizmus szellemének kifejlesztésével, a haladó emberekre jellemző nagyszerű erkölcsi tulajdonságok kialakításával.

E nemes célok sikeres megvalósításának egyik tényezője az, hogy a fiatalság magas színvonalú kulturát sajátítson el, amely alkalmasá tesz minden fiatalt arra, hogy a béke és a szocializmus öntudatos harcosává váljék. Az olvasási kedv és az érdeklődés felkeltése, az erre való ösztönzés, a fiatalokat közel hozza a könyvekhez és ily módon a könyvek a fiatalok elválaszthatatlan barátaivá és kísérőivé válnak.

Ezekből a meggondolásokból kiindulva, a párt támogatásával, három évvel ezelőtt megindult a "Szeressétek a könyvet" állandó jellegű ifjúsági olvasóverseny.

Ezer és ezer művelődésre szomjas fiatal munkás, paraszt, diák, és egyetemi hallgató lelkesen kapcsolódott a versenybe és vált a könyvtárak állandó olvasójává. A "Szeressétek a könyvet" verseny résztvevőinek száma napról-napra növekedett. Több mint 500 ezer versenyző közül jelenleg több mint százezer nyerte el a "Könyvbarát"-jelvényt. Különösen kitűntek Ploesti, Pitesti, Baia Mare tartományok és Bukarest városa, ahol a legtöbb volt a versenyző. A siker elérésében nagy szerepe volt az Ifjumunkás Szövetség tartományi szerveinek és szervezeteinek, valamint az állami művelődésügyi szerveknek és a különböző tömegszervezeteknek.

A verseny sikeres lebonyolításához a különböző típusú könyvtárak is jelentékeny mértékben hozzájárultak. Különböző változatos módszereket alkalmaztak a könyvek széleskörű népszerűsítésére és

terjesztésére, a versenyzők toborzására és ösztönzésére. Irodalmi esteket, irodalmi fejtörőket, olvasó-író találkozokat stb. szerveztek. Mindezek nagymértékben elősegítették az ifjúság olvasási kedvének felkeltését és hozzájárultak ismereteinek bővítéséhez és elmélyítéséhez.

A verseny már a kezdettől fogva tömegjellegű volt. Sikerült a könyvet közelebb hozni a fiatalsághoz, rendszeres olvasásra szoktatni őket, fejleszteni irodalmi és művészi izlésüket és kialakítani bennük az olvasottak tartalmi elemzésének a készségét.

A verseny sajátos vonása, hogy a fiatalok mellett a szakszervezetek segítségével sikerült bekapcsolni az olvasó-mozgalomba különböző foglalkozású, az idősebb nemzedékhez tartozó dolgozókat is.

A verseny hároméves multjának elemzése azonban megmutatta azt is, hogy a kezdeti időszak lendülete az idők során érezhetően alábbhagyott. A versenylendület csökkenésének számos oka van. Mindenekelőtt gyenge volt a központi verseny-szervező bizottság ellenőrző munkája, és ugyancsak elégtelen volt a területi verseny-szervező bizottságok irányítása. Ennek eredményeképpen a kezdetben lelkesen fogadott verseny iránt az érdeklődés csökkent, sok helyen pedig formalizmus kapott lábra. Több tartományi bizottság, mint például a Iasi, Bacau, Craiova, Cluj tartományok verseny-szervező bizottságai és még mások is, bürokratikusán végezték munkájukat, jórészt megelégedtek a statisztikai adatok összesítésének elvégzésével.

Magát az érdemi munkát, tehát a könyvpropagandát, a tömegakciók szervezését sok esetben ötletszerűen végezték. Az Ifjumunkás Szövetség egyes szervei és szervezetei - amelyek elsősorban felelősek a verseny sikeréért - több helyen és több esetben esetlegesen látták csak el feladatukat, kihagyások mutatkoztak munkájukban; ez lemaradáshoz vezetett, olykor pedig kétségessé tette magát a versenyt is. Nagyon sokat ártott a verseny eredményességének az, hogy a könyvtárak a verseny során olvasásra megjelölt könyvek jegyzékét rendszeretlenül kapták. Ugyanakkor nem volt kifogástalan magának a kötelező és az ajánlott olvasmányoknak a jegyzéke sem, nem mindenben vette figyelembe a különböző kategóriájú olvasók kívánságait és színvonalát sem.

A lemaradásban kétségkívül szerepet játszott az is, hogy hiányoztak a tapasztalatok és ennek következtében menet közben nem lehetett leküzdeni az előre, nem látott nehézségeket.

A felsorolt hiányosságokat figyelembe véve, a központi verseny-szervező bizottság számos olyan intézkedést fogantatosított, amelyek alkalmasnak látszanak a verseny színvonalának emelésére, eredményességének biztosítására.

Elsősorban felülvizsgálták a bibliográfiákat. A könyvjegyzékek kibővítése és az olvasók igényeihez való alkalmazása érdekében figyelembe vették a versenyzők előképzettségét, művelődési színvonalát és foglalkozási sajátosságait. A jelenleg három érvényben lévő kötelező könyvjegyzékből a versenyzőknek egyet kell kiválasztaniuk; ugyanakkor az ajánlott /választható/ könyvek bibliográfiájába felvettek számos újonnan megjelent értékes munkát.

Az olvasási kedv serkentésére, az ismeretek színvonalának további emelésére egy új verseny-fázist iktattak be, ez a versenynek egy magasabb foka - a "Könyvbarátok versenye". Ezen mindazok résztvehetnek, akik a "Könyvbarát"-jelvény viselésére jogosultak. Az új versenymozgalom évről négy szakaszban bonyolódik le; az első helyezettek számára számos jutalmat biztosítottak.

Ugyanakkor nagy figyelmet fordítanak arra, hogy a kötelező és ajánlott irodalom a könyvtárakban meglegyen.

Mindezek az intézkedések azonban csak akkor vezetnek a kívánt eredményre, ha a verseny-szervezésben résztvevők lelkesedéssel végzik munkájukat és az állami, valamint az érdekelt tömegszervezetek biztosítják támogatásukat.

A verseny további sikeres lebonyolításában különleges szerep jut az ország valamennyi könyvtárának. A könyvtárakban széleskörű ifjúsági kollektívák működnek. Lelekesedésükkel már eddig is bizonyították, hogy a legjobb könyvpropagandisták és a könyvtárosok legjobb segítőtársai.

Eleven és vonzó könyvpropagandával a jövőben is ezer és ezer új versenyzőt lehet bekapcsolni az olvasómozgalomba, akiket hozzá kell segíteni az ajánlott könyvek tartalmának minél alaposabb megismeréséhez.

A verseny eredményességéhez és új, magasabb fázisának sikeres

lebonyolításához az Ifjumunkás Szövetség szerveinek és szervezeteinek hatékony munkájára van szükség. A Szövetség szervei és szervezetei közvetlenül felelősek a versenyért, de szükség van minden olyan intézmény és szerv támogatására is, amely a könyvvel valamilyen formában foglalkozik. A könyvtárak, a maguk sajátos eszközeivel, sokéves tapasztalatukkal a verseny valóságos központjává válnak. A könyvtáraknak, a versenyben szereplő könyvek megvitatása mellett, minél sűrűbben irodalmi fejtörőket, író-olvasó találkozókat stb. kell rendezniük. Mindezeket a könyvtárak ne tekintsék külön feladatnak, hanem az olvasószolgálat szerves részének, mindennapi tevékenységük hatékony eszközének, mely új olvasók bekapcsolására szolgál.

Az Ifjumunkás Szövetség Központi Bizottsága felhívja az összes könyvtárosokat, a fiatalságot és az idősebb nemzedékekhez tartozókat, a könyvtárak kollektíváját, hogy vonják be a városi és falusi fiatalok minél szélesebb rétegeit a "Szeressétek a könyvet" versenybe, valamint a "Könyvbarátok versenyébe" a kitűzött fontos célok elérése érdekében.

Eredeti cím: Spre un nou avint al Concursului.
Megjelent: Călușa Bibliotecarului, 1958. 4.sz. 3-4.lap.
OSzK.ford.sz.: 1993.

Didier, E.:

KÖNYV-VONAT

Annak érdekében, hogy az olvasás áldásaiban azoknak a középnagyágú állomáshelyeknek vasutasai is részesüljenek, amelyek nem eléggé népesek ahhoz, hogy állandó jellegű könyvtár felállítását tegyék jogosulttá, - a Francia Vasuttársaság Délkeleti Területi Igazgatóságának Könyvtárosztálya üzembe helyezett egy könyvtári célokat szolgáló vasuti kocsit, amelyet új szóval "könyv-vonat"-nak /"bibliofer"-nek/ neveznek.

.....

A feladat elég kényes volt: minthogy a tervbevett vállalkozás kísérleti jellege nem engedte meg, hogy egy egész egységet kivonjunk a kocsiparkból, teljesen át kellett alakítani egy olyan kocsit, amelynek műszaki adatai már nem feleltek meg a jelenlegi forgalmi követelményeknek.

A jármű műszaki adatai

A "könyv-vonat" kocsija "ujdonság" a vasuti kocsiparkban, mivel olyan különleges igényeket kell kielégítenie, amelyek megkülönböztetik az eddig üzembe helyezett speciális vasuti kocsiktól. A következő feltételeknek kell ui. megfelelnie:

- rákapcsolhatónak kell lennie bármilyen szerelvényre, tehát óránként 120-140 km sebességgel haladó személyszállító express- vagy gyorsvonatra, minden állomáson megálló személyvonatra, óránként legfeljebb 100 km sebességgel haladó gyorsított vagy óránként legfeljebb 50 km sebességgel haladó közönséges tehervonatra, hogy a menetrendszerű forgalomban ne okozzon fennakadást;

- alkalmasnak kell lennie - teljes berendezésének nor-

mális működése mellett - pályaudvarokon vagy gyakran egymáshoz közeli telepeken való hosszú veszteglésre;

- jelentős területet - 2431 km-nyi távolságot kell befutnia 23 nap alatt; ez azt jelenti, hogy 2 támaszpontjától igen messzire kerül /Le Puy-től 570 km-re, Le Fayet-Saint-Gervais-től 710 km-re/ és ez alatt az idő alatt teljesen magára van utalva;

- az olvasóközönségnek olyan tágas olvasóhelyiséget kell biztosítania, amely lehetővé teszi a könyvek kényelmes kikeresését, tanulmányozását és kölcsönzését;

- a két könyvtárosból álló személyzet számára - helyiség tekintetében - megfelelő munkafeltételeket és életkörülményeket kell biztosítania.

A könyv-vonatnak, mint sinen futó járműnek, először is a hagyományos jármű következő tulajdonságaival kell rendelkeznie:

- fémből kell lennie; ezt biztonsági okok teszik szükségessé;

- forgó-zsámolyos alvázal kell rendelkeznie, hogy gyorsvonatokhoz is hozzá lehessen kapcsolni; mivel a berendezés elhelyezésére nagy felületre volt szükség, rendkívül hosszú kocsit kellett kiválasztani; az ilyen kocsiknál viszont kötelező a forgó-zsámoly, hogy mindenféle ivnél pontos beállást lehessen elérni.

Ez a jármű azonban - nyilvánvalóan takarékosági okból -, nem lehetett új kocsi. A választás egy külföldi gyártmányu kocsira esett, amely a második világháború eseményei következtében hadizsákmányként került Franciaországba. ...

A könyv-vonat nagy szilárdságú kocsi, teljes egészében acél kocsiszekrényvel: "Pennsylvania"-tipusu forgó-zsámolyos alvázra épült...Egyébként olyan fékberendezése van, amely a legnagyobb sebességű közlekedést is megengedi; ezenkívül két "holt vezeték"-kel is el van látva: az egyik gőzfűtésre, a másik elektromos fűtésre szolgál.

Belső berendezés

Miután megtörtént az átalakítandó vasuti kocsik kiválasztása, biztosítani kellett a belső tér legnagyobb mértékű kihasználását, hogy alkalmas legyen a felsorolt célokra. ...

A belső berendezés két jól elkülöníthető részre oszlik: az egyik a "könyvtár", a másik a "lakás". A "könyvtár"-rész előszobául szolgáló peronból és olvasóteremből áll. A peronnak a kocsik mindkét oldalán van ajtaja; ezek befelé nyílnak és átlátszó "lustral" üveggel vannak ellátva. A látogató a szokásos lépcsőfokokat helyettesítő elmozdítható lépcsőn kényelmesen bejuthat a kocsiba. Ezt a lépcsőt, utazás közben, egy, az alvázba illesztett ládába huzzák be. A peron egészen üres, hogy szabadon lehessen rajta közlekedni. Tisztaságával vonzó hatást tesz a látogatóra. A közfalak burkolata fényes "formica", ami világos színével fokozza az egész helyiség derűs jellegét.

A látogató a homlokzati falon egy fénycsővel közvetve megvilágított vitrint talál. A vitrin három részből áll. A középső - legfontosabb - részben térkép látható, amely a menetrendet és a kocsik körútjának megálló helyeit tünteti fel; az egyik sarokban naptár jelzi a vonat indulásának napját. A vitrin bal felén látjuk a könyvek helybenolvasására, kölcsönzésére és visszaadására vonatkozó szabályokat. A vitrin jobb oldali, a "La Vie du Rail" c. vasutas-lapnak szentelt része felhívja a figyelmet a folyóirat tartalmára.

Az olvasóterembe vezető ajtó két oldalán külön megvilágítva 1-1 nagy faliszekrény, különféle felszerelési tárgyak, továbbá az olvasói és kölcsönzési kartoték elhelyezésére szolgál.

A peronról az olvasóterembe vezető ajtó két szárnya teljes egészében törhetetlen üvegből készült. Ha kinyitjuk, egészen hátrahajlítható, hogy a bejáratot teljesen szabadon hagyja és meg is maradhat ebben a helyzetben, minthogy az alsó forgótengely fékként működik.

Ezután a majdnem 10 m hosszú olvasóterembe lépünk. A sarokfalakon, az ablakok közötti oldalfalakon, valamint a terem hátsó részét alkotó falakon mahagóni-utánzatból készült könyv-

állványok nyulnak fel, egészen a mennyezet hajlatáig. Körülbelül 7000 kötet könyv helyezhető el rajtuk. A polcok enyhén hátrafelé lejtenek, hogy biztosítsák a könyvek stabilitását.

A terem hosszában három kerek asztal van, körülötte 3-3 kis karszékkal. A szokatlan kivitelezésű asztalok lényegében egy kör alakú talpazatból állnak, amelynek a közepén a talpra merőleges lábazat emelkedik s ez tartja a felső, "formica" asztallapot, félmagasságban pedig egy a felső lappal párhuzamos kisebb polcot. A "formica"-val be nem fedett részek mahagóni-szinűre vannak festve. A fotelek világos dohány színű "texoid"-dal vannak behuzva.

Az olvasóterem mélyén áll a könyvtáros kissé rézsutosan elhelyezett, szintén mahagóni-szinű íróasztala. Kétfelől fiókok vannak benne, többek között a katalóguscédulák elhelyezésére. Az íróasztal felszereléséhez tartozik a telefon, amely a Francia Vasúttársaság /SNCF/ vonalába kapcsolható, továbbá egy asztali lámpa és egy ventilátor.

A természetes világítást hat ablak biztosítja /mindkét oldalon 3-3, egymással átlósan szemben/, mozgatható keretükben "lustral" üveggel.

Minden ablakon lemezes velencei redőny van; ezt "formica" bevonatú redőnytartóba lehet bevonni. Az ablakok alatt bordás fűtőtestek vannak.

A mesterséges világítást egy, a mennyezet középvezetékén végigfutó, a mennyezetet két részre osztó fénycső szolgáltatja; ennek a világító-testnek galambszárny-alakú terelői biztosítják a világosság előnyös szétszórását. A mennyezet fehérre lakkozott. A világító-test plexigláz elemekből áll, amelyek fénycsöveket takarnak; e csövek között vannak elhelyezve az izzólámpák, amelyek csak a fénycsővilágítás üzemi zavara esetén lépnek működésbe.

Az olvasóterem és peron padlóját zöld, márványozott "bulgomme"-szőnyeg borítja.

Az olvasóterem mélyén, jobbra, egy önműködő csapóajtó vezet a "lakás"-ba. Megtaláljuk benne mindazokat a helyiségeket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a vonat a könyvtáros-

nak állandó jellegű lakásul szolgáljon. Az olvasóteremből elindulva a következő helyiségeket találjuk: 2 szoba, tartalékkönyvek raktára, konyha, fűtőhelyiség, mosdó WC-vel. A helyiségek közti közlekedést egy oldalsó folyosó biztosítja, amely az említett ajtótól a kocsai végéig fut; itt egy kétfelé nyíló ajtón át juthatunk közvetlenül a járműnek ebbe a részébe.

A két szobának egyforma a berendezése: 1-1 sodronybetétes ágy, ruhásszekrény, fűtőttest, az ágy fejénél asztalka, rajta rádiókészülék.

A tartalékkönyvek raktárában összesen 46 rekeszes könyvállvány van a könyvek számára.

A konyha, kicsinysége ellenére, a kényelemnek miniaszokkal az eszközeivel fel van szerelve, amiket egy háziasszony kívánhat magának: kétlyuku, butángázos tűzhely, sütővel, fali mosogató hideg-meleg csappal, hűtőszekrény, konyhaasztal, konyhaszékek, összehajtható szék, végül különböző faliszekrények.

Felhívjuk a figyelmet arra a gondosságra, amellyel a járművet, egyszerű eszközökkel, a legapróbb részletekig úgy rendezték be, hogy minél praktikusabb és barátságosabb legyen.

Egy olyan járműnek a fűtése, amelyet különböző vontatási eszközökkel lehet vontatni, - gőz, elektromosság, diesel, - mindig kényes kérdéseket vet fel. A "könyv-vonat" esetében ez a probléma még azzal is bonyolódik, hogy ez a jármű hosszabb ideig állomásozik, állandó felügyelet nélkül, és főleg egész éjszakákon át.

A problémát úgy oldották meg, hogy önműködő melegvíz-fűtést választottak. A gőzfejlesztő: "Vega"-kazán, szellőző-készülékkel. Ez a kazán, amelyet a vasutaknál már kipróbáltak, önműködő, olyan tehát, amelyet minden felügyelet nélkül a szabályozó rendszer irányít. Teljesítménye elsőrangú, ami a fűtőanyagban komoly megtakarítást jelent. Ennek a körülménynek megvan a maga jelentősége egy olyan járműnél, amelynek gyakorlatilag tartalékaiból kell élnie. A legolcsóbb, sovány antracit-tartalma 6/10-es vagy 10/15-ös daraszén ég benne. Végül, a tűz önmagát táplálja, a szükségleteknek megfelelően, oly módon, hogy a szén egy adagoló tartályból ömlik be; ennek befogadóképessége kb. 24 óra szénigénylet fedezésére első-

gendő. A melegvizet a csővezetékben egy 110 voltos villanymotor által hajtott szivattyú mozgatja. A ventilátort és a szivattyút egy, az olvasóteremben elhelyezett szabályozható termosztat és egy, a kivezető csőre szerelt vízállásszabályozó vezérli.

Ily módon előre meg lehet határozni, a külső hőmérsékletnek megfelelően, a berendezés üzemi hőmérsékletét. Mint már előbb láttuk, a meleget kényszerkeringetésű radiátorok osztják szét; ez a berendezés a hő kitűnő kihasználását biztosítja.

A fűtőhelyiségben van még egy 15 literes vízmelegítő is mosakodáshoz, egy kézi szivattyú a fűtő csőrendszer megtöltésére és egy másik kézi szivattyú a mosdót és a konyhát ellátó ivóvíz-tartályhoz.

A tüzelőanyag tárolását eredeti módon oldották meg 15 kg-os szabványos kannák felhasználásával. Néhányat a fűtőhelyiségben, a kazán közelében helyeznek el. A többi a kocsialváza alatt elhelyezett négy nagy fémládában tartják. A jármű összesen 900 kg szenet befogadó 60 kannát visz magával.

A világítás is külön probléma volt, tekintettel arra, hogy a "könyv-vonat" az állomások idejéhez képest elég keveset utazik. A járműnek tehát 2 berendezése van: egy hagyományos, önműködő, 24 voltos egyenáramú berendezése 2200 W áramfejlesztővel és 300 A6 teleppel; van ezenkívül egy berendezése, amely lehetővé teszi, hogy valamilyen külső 110 vagy 220 V áramforráshoz csatlakozzék; az összeköttetést egy dobra csévelt kábel biztosítja.

Igy tehát állomásokkor a kocsialváza csatlakozik a külső hálózatra és egy 220/110/24 V transzformátor segítségével 220 V váltóárammal táplálja a peron vitrinjének fénycső világítását, valamint a kiegészítő berendezéseket, így a fűtés szivattyújának motorját és a hűtőszekrényt; végül 24 V árammal táplálja az izzólámpákat és egyenirányító közvetítésével a kazán szellőző berendezésének a motorját. /Ez a motor tehát 24 V váltóárammal éppúgy tud működni, mint 24 V egyenárammal./

Utazás közben csak az automatikus berendezés működik, ez táplálja a 24 voltos berendezést. Állomásozaskor és hálózati áramzavar esetén ez a berendezés automatikusan bekapcsolódik az akkumulátor-telepbe, amelyik ily módon kiegészítő világítást jelent és biztosítja a fűtés szellőző készülékének működését.

Az áram vezérlése: a világítás és fűtés vezérlése egy kis tábláról történik, amely a folyosó válaszfalába van beillesztve, a konyhai felszerelést tartó faliszekrény vonalában....

Egy ilyen különleges rendeltetésű járműnek kivételes külsővel is kell rendelkeznie. Éppen ezért a kék színnek egy speciális árnyalatára festették. Ezenkívül - hogy rendeltetését illetően semmi kétség se legyen - a kocsit 2 külső oldalára megálláskor "könyv-vonat"-felirású táblát akasztanak.

Könyvek és olvasók

Miután ily módon ellátták mindazzal a felszereléssel, amely lehetővé teszi, hogy rendeltetését a legkedvezőbb anyagi feltételek mellett tölthesse be, a könyv-vonat kezdő állományként körülbelül 7000 kötet új könyvet kapott, amelyet mintegy 12 ezer vasuti dolgozónak bocsáthatott a rendelkezésére /a családtagokról nem beszélve/, akik körútjának 26 állomása között oszlanak meg. Ezenkívül a kis segédraktárban még 2 ezer kötetet tartalékolnak abból a célból, hogy az egyes művek iránti előreláthatóan nagy érdeklődést ki tudják elégíteni.

Jelenleg, miután bizonyos kitűzött témákra - nevezetesen az 1939-1945-ös háborúval foglalkozó könyvekre - irányuló növekvő igényekre tekintettel az állományt többször ki kellett egészíteni, a könyvanyag a következőképpen oszlik meg a Dewey-féle tizedes osztályozás szakcsoportjai közt:

Könyvek felnőtteknek

Regények.....	2445	cim
Ismeretterjesztő művek		
000 Általános művek	10	"
100 Filozófia. Erkölcstan	60	"
200 Vallás. Teológia	33	"
300 Társadalomtudományok	174	"
400 Nyelvtudomány	30	"
500 Természettudományok	289	"
600 Alkalmazott tudományok.....	347	"
700 Művészetek	247	"
800 Irodalom	225	"
900/909 Történelem általában.....	25	"
910/919 Földrajz. Utleírások	402	"
920 Életrajzok	247	"
930/990 Történelem	323	"
<u>Csak helyben olvasható könyvek</u>	63	"
<u>Ifjúsági könyvek</u>		
Képeskönyvek	223	"
Meséskönyvek	47	"
Regények	175	"
Ismeretterjesztő művek	51	"
	<hr/>	
	Összesen:	5416 cim

E művek nagy részét 2-10 példányban szerezték be, hogy ki tudja elégíteni azt a már meglévő, vagy előrelátható érdeklődést, amely az egyes kiadványokra irányul; az olvasók által legkedveltebb olvasmánykategóriák: divatos regények, időszerű kérdésekkel foglalkozó művek, népszerű tudományos művek, utleírások és legujabbkori történelem. Az állományt egyébként folyamatosan kiegészítik a Vasutttársaság Könyvtár-osztálya új beszerzéseinek megfelelően.

A könyv-vonat állományából való válogatás céljára két katalógus áll rendelkezésünkre: egy címszerinti cédulakatalógus és egy 177 lapos sokszorosított kötetkatalógus. Utóbbit szétszították a könyv-vonat állomáshelyei közt, fon-

tosságuk sorrendjében. Ez a katalógus, amely kiegészíti a cédulakatalógust, a regényeket a szerzők betűrendjében, az ismeretterjesztő műveket pedig a raktári szakjelzetek sorrendjében közli.

A kívánsággönyv lehetővé teszi mindazoknak a kéréseknek a gyors teljesítését, amelyek új vagy a katalógusban még nem szereplő munkáknak a beszerzésére vonatkoznak. Az olvasót felszólítják, hogy mondja el véleményét az általa beszerzésre javasolt mű értékéről; később értesítik javaslatának sorsáról.

Az olvasóknak a kölcsönözhető műveken kívül a "könyv-vonat" olvasótermében általános jellegű munkák /enciklopédiák, lexikonok, szótárak, fényképalbumok ... stb./ is rendelkezésére állnak; ezenkívül mintegy 20 irodalmi, művészeti, történeti stb. folyóirat s természetesen a vasutasszemle /La Vie du Rail/ várja az olvasókat.

A könyv-vonat a Délkeleti területek bizonyos meghatározott állomáshelyeihez tartozó, aktív szolgálatban lévő és nyugdíjas vasutasoknak, valamint családtagjaiknak áll rendelkezésére.

A beiratkozás ingyenes és helybenolvasásra, valamint otthoni kölcsönzésre jogosít. A kikölcsönzött munkák addig maradhatnak az olvasónál, amíg a könyv-vonat visszatér arra az állomáshelyre, ahol a kölcsönzés történt. Egy olvasójegy-re egyszerre csak két művet adnak ki /s csak az egyik lehet közülük regény/; többkötetes mű egy kölcsönzési egységnek számít. Ha az olvasó a könyvet a könyv-vonat első visszatérése alkalmával nem adja vissza, kötetenként 10 frank késedelmi díjat fizet; a vonat második visszatérése után a késedelmi díj 30 frankra emelkedik. Az elveszett vagy megromlott könyveket természetesen az olvasó költségére pótolják.

Az első körut /1957. április 29. - május 29., június 11-július 10., szeptember 2 - október 2., október 14 - november 15., november 23 - december 24./ tapasztalataiból elhamarkodott lenne végső következtetéseket levonni, annál is inkább, mert ezeknek a körutaknak egy része olyan időszakban

folyt le, amely nem valami kedvező az olvasás szempontjából: a vakáció és egyuttal a családi kertek megművelésének az idején. Mégis, az elért eredmények bizonyos utmutatással szolgálnak és sejtetni engedik, ennek a kísérletnek a jövőjét.

A könyv-vonatot a felkeresett helyeken általában kedvezően fogadták. Az olvasók értékelték a vonzó külső kereteket és különösen azt, hogy kezdettől fogva a könyvek bőséges választéka állt rendelkezésükre. Közepes nagyságu helyeken, ahol sokan ismerik egymást, az olvasóterem találkozó helyül is szolgált, ahol az olvasók kicserélhették az olvasott könyvekről alkotott véleményüket.

Beiratkozások:

	Felnőttek	Gyermekek	Összesen
1. körut	1689	340	2029
2. körut	944	326	1270
3. körut	620	174	794
4. körut	532	160	692
5. körut	509	116	625
Összesen	4294	1116	5410

.....

Kölcsönzések:

Az itt közölt statisztika kiemeli a könyv-vonatot 5. körutjának végéig elért eredményeket:

Kölcsönzések megoszlása

<u>1. körut</u>	<u>2. körut</u>	<u>3. körut</u>	<u>4. körut</u>	<u>5. körut</u>	<u>Összesen</u>
3763	3702	6156	7141	8183	30 945

.....

A felnőtteknek kikölcsönzött 24 307 mű közül 15 912 a regény /az összes kölcsönzéseknek valamivel kevesebb mint 2/3 része/, szemben a 8395 ismeretterjesztő művel /ez az összes kölcsönzéseknek valamivel több mint 1/3-a/.

A felnőtteknek kölcsönzött ismeretterjesztő művek a kö-

vetkezőképpen oszlanak meg a Dewey-féle tizedes osztályozás csoportjai között:

Jelzet	100	200	300	400	500	600	700	800	900	Összesen
1. körut ...	27	20	47	10	101	147	100	109	649	1210
2. körut ...	32	12	57	8	142	164	122	121	924	1582
3. körut ...	25	14	39	17	135	193	137	109	1062	1731
4. körut ...	27	18	51	14	136	233	128	123	1109	1839
5. körut ...	26	22	47	9	148	212	140	156	1273	2033
Összesen	137	86	241	58	662	949	627	618	5017	8395

Az is megfigyelhető volt, kezdettől fogva, hogy az olvasók kíváncsisága az ismeretterjesztő művek iránt hamarosan határozott érdeklődéssé alakult át. Ebben a körben a Presses Universitaires "Que sais-je?" c. kis monográfiasorozatának nagy sikere volt. Egyes helyeken az ismeretterjesztő művek iránti igény olyan nagy volt, hogy 13 állomáshelyen az ilyen művek kikölcsönzésének a száma felülmulta a regényekét, 15 helyen pedig körülbelül egyenlő volt vele.

Ami a gyermekeket illeti, ezek mindenütt nagy lelkesedéssel fogadták a számukra összeállított könyvállományt. Több ízben tökéletesen kiürítették a rendelkezésükre álló könyvespolcokat. Ez a körülmény menetközben több ízben sürgős utánpótlást tett szükségessé. A gyermekeknek kikölcsönzött művek száma /6638/ több, mint a felnőtteknek kikölcsönzött összes művek /24 307/ 1/4-e és több, mint az összes kölcsönzések /30 945/ 1/5-e.

A Francia Vasúttársaság Délkeleti Területi Igazgatóságának Könyvtárossztálya, a könyv-vonat üzembehelyezésével a puszta szórakoztatásnál magasabb célt tűzvé ki, a könyvet a munkahelyre akarja elvinni, hogy ezzel ne csak az olvasási kedvet ébressze fel, hanem a nevelés és a kultúra fejlesztését is elősegítse. ...

Eredeti cím:

Le "bibliofer".

Megjelent:

Bulletin des Bibliothèques de France,
1958. 1.sz. 3-13.lap.

OSzK.ford.sz.:

1988.

DOKUMENTUMOK SOKSZOROSÍTÁSA - MÉG EGYSZERÜBB MÓDON ?

Aki az elmúlt években látott irodafelszerelési tárgyakat bemutató vásárokat, ismeri azoknak a készülékeknek nagy számát, amelyek a különböző fajtájú és nagyságu dokumentumok sokszorosítására szolgálnak. A dokumentalistának nincs könnyű dolga, ha kisebb vagy nagyobb irodaüzem számára ki kell választania a megfelelő felszerelést. A beszerzési költségeknek egészséges arányban kell lenniük a felhasználás lehetőségeivel. A folyamatos üzemeltetés költségeit idejében ki kell számítani.

Itt most egy új készülékre szeretnénk felhívni a figyelmet, amelyik - véleményünk szerint - nemcsak műszaki előrehaladást jelent, hanem a dokumentációs központot az irodai munka racionalizálásában is segíti. A készülék minden gépiróasztal mellé felakasztható, tettség szerinti magasságban, és minden különösebb fáradtság nélkül üzemkész állapotba hozható; ugyanakkor kevés helyet foglal el. A titkárnő eszményi sokszorosító szekrényének lehetne nevezni.

A Spray-O-Matic 1 és 2 típusu DIPLOMAT fénymásoló automaták hasznos szélessége 25 ill. 37 cm, a bekapcsolt terhelés pedig 40 ill. 60 W. Megrendelhető váltakozó áramra és egyenáramra. Az említett modellek újfajta folyadékszűrő eljárással dolgoznak. ... A készülék összes részei korrózióálló burkolattal vannak ellátva.

.....

Eredeti cím: Vervielfältigung von Dokumenten - noch einfacher?
Megjelent: Nachrichten für Dokumentation, 1958. 2.sz. 97.lap.

S Z E M L E

Szalma, S.:

AZ ALBÁN NÉPKÖZTÁRSASÁG KÖNYVTÁRAI

A népi hatalom megvalósulása előtt Albániában a folyóiratok és napilapok hasábjain igen ritkán lehetett találkozni közművelődési könyvtárakról szóló hírrel. Ez természetes is, mert akkoriban az egész országban mindössze öt közművelődési könyvtár működött. Tulajdonképpen ezek közül is három magángyűjtemény volt, amelyet tulajdonosaik bocsájtottak a köz rendelkezésére. Ezek a könyvtárak igen szegények voltak, s összesen 25 000 - túlnyomórészt idegen nyelvű - könyvből álltak. Közöttük a legnagyobb - a Nemzeti Könyvtár - állománya 12 000 kötet volt. Ezt, a főként burzsoá érdekeknek megfelelő irodalmat a magasabb képzettséggel rendelkezők olvasták. A dolgozó lakosság számára a könyvtárak hozzáférhetetlenek voltak; az albánok 80 %-a nem tudott olvasni.

A népi forradalom győzelme után Albániában felszámolták az irástudatlanságot. Ma már az országban 11 városi közművelődési könyvtár működik. Csaknem mindegyik az alig 13 esztendeje fennálló fiatal népköztársaság szülötte. E könyvtárakban már több mint negyedmillió könyv van.

Nézzük meg, melyek azok a nagyobb könyvtárak, amelyeknek állománya eléri a 32-36 000 kötetet is.

Albánia legnagyobb kikötővárosában, Durresz-ben, a könyvtár gyönyörű kis palotát foglal el, amely azelőtt egy tőkésé volt. A könyvtár egyébként arról nevezetes, hogy az országban itt állították össze először katalógust és az olvasók segítségével létrehozták a Köztársaság első ifjusági olvasótermét, ahol nem státusbeli tisztviselők, hanem patronáló pedagógusok dolgoznak. Naponta felolvasásokat tartanak a gyermekek számára.

Ritka könyvek gyönyörű gyűjteményével büszkélkedik a shkaderi könyvtár. Az itt található legrégebb művek a jezsuiták volt könyvtáraiból származó XV.századi kiadványok.

Több unikum van az elbaszani könyvtárban is, melyek ez ősi város történetével kapcsolatosak. Ugyancsak itt találhatók az első albán tankönyvek is.

Albánia legkisebb könyvtárában, amely az egyik kisvárosban, Fierben működik, ma már annyi a könyv, mint amennyi azelőtt a Nemzeti Könyvtárban volt /12 000 kötet/.

A városi könyvtárak nemcsak a városok, hanem a városokat környező falvak lakosságát is ellátják könyvekkel. Egyes helységeken mozgókönyvtárak létesültek, amelyek jól fel vannak szerelve politikai, szépirodalmi és főként mezőgazdasági irodalommal.

A falvakat azonban elsősorban a "népi olvasóházak" látják el könyvvel. Ezekben a házakban olvasótermek állnak a látogatók rendelkezésére. Ott is, ahol még nem szervezték meg az ilyen népi olvasóházakat, a falu tanítói közül valaki rendszeresen tart felolvasásokat. /Ezt a munkát éppugy megfizetik, mint a tanítást./ A parasztok szívesen hallgatják kedvelt szépirodalmi műveiket, mint például Kim Dusi nemzeti díjas író "A veláni út" című művét, amely az új falu problémáival foglalkozik, M. Solohov "Új barázdát szánt az eke", "Csendes Don" című műveit, stb.

A népi Albániában a könyvnek sok barátja van, különösen az ifjúság körében. A fiúk és a lányok nagy kedvvel gyűjtik a könyveket, s könyvtárukat szívesen bocsátják mások rendelkezésére is. Sőt, az Ifjúsági Szövetség Központi Bizottsága "Könyvbarát" kitüntetést alapított, melynek elnyerésére a következő feltételeket szabta: egy év alatt 25-50 könyvből álló magánkönyvtárat kell összeállítani, meghatározott művek közül 6-8-at el kell olvasni és ezek közül kettőt fel is kell olvasni. A felolvasás hallgatóságának létszáma nincs meghatározva, néhány személyből is állhat.

A népgazdaság és a közművelődés gyors fejlődésével kapcsolatban Albániában nemcsak közművelődési könyvtárakat, hanem intézményi könyvtárakat is létesítettünk. Így pl. a Nemzeti Színház 1946-ban történt megalapítása után hamarosan megnyitott a színház saját könyv-

tára. Könyvtárak nyíltak a minisztériumokban is, ahol 15-20 000, főként szakirodalmi könyv van. Pl. az oktatásügyi és művelődésügyi minisztérium könyvtárában tulajdonképpént pedagógiai és művészeti könyvek találhatók.

Albániában működnek szakszervezeti könyvtárak is. Tiranában, Albánia fővárosában a munkások és tisztviselők százai látogatják a több mint 35 000 kötetes könyvtárat, amely igen gazdag a különféle ismeretágakra kiterjedő orosz és szovjet művekben. A könyvtárnak nagy olvasóterme van.

Az ifjúsági könyvtárak hálózatát a fővárosi úttörőpalota kezde szervezni.

Az Albán-Szovjet Baráti Társaság által szervezett könyvtárak közül különösen kiemelkedik a tiranai. Állománya oly gazdag, hogy csaknem teljes mértékben kielégíti azoknak az olvasóknak az igényét, akik orosz és szovjet műveket eredetiben olvasnak.

Albániában, az ország több évszázados történelme során tavaly nyílt meg az első állami egyetem. Csaknem ezzel egyidejűleg alakult meg az első tudományos könyvtár is, mely megfelel a korszerű könyvtárszervezés követelményeinek. A könyvtár igen szép épületben kapott elhelyezést. Számos olvasóterem áll a tudományos dolgozók és az egyetemi hallgatók rendelkezésére.

A könyvtárnak mintegy 200 000 kötetből álló könyvállománya van. Ebből 500 kötetet a moszkvai Állami Egyetem tudományos könyvtárától kapott ajándékba. A népi demokratikus országok különböző tudományos intézményeitől szintén tekintélyes mennyiségű kiadvány érkezett.

Állománya gyorsan növekszik, mégpedig nemcsak vásárlás, hanem a világ különböző tudományos intézményeivel és egyetemi könyvtáraival folytatott csere útján is. 250 külföldi könyvtárral és tudományos intézettel van cserekapcsolata. A könyvállomány növekedésének egyik fontos forrását jelentik a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának kiadványai, mert az Akadémia minden kiadványát megküldi a tiranai tudományos könyvtárnak.

A könyvtár használatának megkönnyítése érdekében a következő osztályok létesültek: albán és balkáni osztály, kézirat-osztály, az albán nyelvre fordított tudományos irodalom osztálya.

A könyvállomány feltárásában nagy szerepe van a szakkatalógus-

nak, amely az egyetemi előadók, a Tudományos Intézet munkatársai és szovjet szakértők közvetlen közreműködésével készült. Albániában ez az első tudományos elvek szerint szerkesztett szakkatalógus.

A könyvtár olvasóinak nagy segítséget nyújt a bibliográfiai és tájékoztató szolgálat.

Tirana lett a köztársaság tudományos központja. Rövid idő alatt óriási változások mentek itt végbe. Albánia legnagyobb könyvtárára, a Nemzeti Könyvtárra sem lehet ma már ráismerni. Negyedmillió könyvállománya van, a világ legkülönbözőbb nyelvein. A könyvállomány ilyen gyors növekedése nemcsak azzal magyarázható, hogy az állam bőségesen támogatja a könyvtárakat, hanem azzal is, hogy az ország történelmében először bevezették a kötelespéldányról szóló törvényt. A törvény értelmében a Köztársaság területén megjelenő minden sajtótermékből 15 példányt kell beküldeni a Nemzeti Könyvtárba. Ezenkívül 900 különféle újságot és folyóiratot is kap.

A Nemzeti Könyvtár sikeresen gyűjti azokat a cenzura által betiltott haladó szellemű albániai kiadványokat, amelyek a régi rendszer alatt nem jelenhettek meg az országban. Emellett gyűjti az ország történelmével, földrajzával, gazdasági életével és politikájával közvetlenül vagy közvetve foglalkozó, 1555-től külföldön megjelent kiadványokat. E gyűjteményben már több mint 15 000 kötet van. Az Albán Nemzeti Könyvtár ma az Albániával foglalkozó művek tekintetében a világon első helyen áll és a balkán-tudomány terén is az elsők között foglal helyet.

Néhány évvel ezelőtt készült el a könyvtár 50 000 címleírást tartalmazó szakkatalógusa. Befejezéséhez közeledik az albán irodalom teljességre törekedő bibliográfiájának összeállítása is. Ez a vállalkozás jelentős mértékben felülmúlja a népi hatalom létrejötté előtt külföldön megjelent olyan munkákat, mint Émile Legrand⁺ és mások albán bibliográfiái.

Albániában a könyvtárügy fejlődésével és tökéletesedésével kapcsolatban nagy feladatok várnak a Nemzeti Könyvtárra. Fel kell

⁺ Legrand, Émile: Bibliographie albanaise. Description raisonnée des ouvrages publiés en albanais ou relatifs à l'Albanie du quinzième siècle à l'année 1900 ... 1912, VIII.228 p. 724 tétel.

állítani a következő osztályokat: kéziratár, balkán-tudományi, albanológiai, stb. osztály. Tervbe vették a bibliográfiai munka tudománysszakok szerinti átszervezését is. Különösen jelentősek az albán irodalmi bibliográfia munkálatai.

A Nemzeti Könyvtárnak ezenfelül országos tudományos módszer-tani központtá kell válnia. Ki kell dolgoznia a közművelődési könyvtárak egységes osztályozási rendszerét is.

Az Albán Munkapárt nagy gondot fordít a népi értelmiség kéde-reinek felkészülésére. 1960-ra Albániában 3000 főiskolai és 6200 középiskolai végzettséggel rendelkező szakember lesz. Számos könyvtáros tanul jelenleg a Szovjetunióban. Tiranában megnyílt az első népművelési iskola, ahol a könyvtárak és a népi olvasóházak számára szakképzett munkatársakat képeznek ki.

Albániában a könyvtárügy fejlődése népi hatalmunk munkájának, a Munkapárt szakadatlan gondoskodásának, a Szovjetunió testvéri segítségének eredménye.

Eredeti cím: V Narodnoj Reszpublike Albanii.
Megjelent: Bibliotekar', 1958. 3.sz. 67-70.lap.
OSzK.ford.sz.: 1950.

TARTALOMJEGYZÉK

KEDROV, B. M.: A könyvtári osztályozás kérdéséhez.....	1
KOZULINA, O.: Hogyan óvjuk meg a könyveket a molytól.....	20
KLEBERG, T.: Svéd tervezet a gyűjtőkörök megosztására és a skandináv távlat.....	21
KINGERY, R. E.: Papírra fényképező eljárás a New York-i Közművelődési Könyvtárban.....	31
HATTORI, K.: A japán könyvtárosképzés.....	36
HORÁK, F.: A Csehszlovák Tudományos Akadémia könyvtárainak működéséről.....	37
GHEORGE, P.: Új lendületet az olvasóversenynek.....	55
DYDIER, E.: Könyv-vonat.....	59
Dokumentumok sokszorosítása - még egyszerűbb módon?.....	70
<u>S z e m l e</u>	
SZELJA, S.: Az Albán Népköztársaság könyvtárai.....	71
. . . . .	
A Könyvtári Figyelő 4./1958./ évfolyama 1-10.számainak tartalomjegyzéke.....	82
